

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти

Кафедра економіки та цифрового бізнесу

Спеціальність 051 «Економіка»

Форма навчання денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Лавріненко Аліни Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему: Оцінювання та аналіз заробітної плати за регіонами України

Науковий керівник к.е.н., доцент

(наук. ступінь, вчене звання)

Голікова К.П.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри

від _____ р. № _____

Завідувач кафедри _____

(підпис)

В.М. Радько, к.е.н., доцент

(ініціали, прізвище, наук. ступінь, вчене звання)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

29 березня 2012 року № 384

Форма № Н-9.01

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-ОСВІТИ
(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра економіки та цифрового бізнесу
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ **В.М. Радько**

“30” березня 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Лавріненко Аліні Сергіївні

1. Тема роботи **Оцінювання та аналіз заробітної плати за регіонами України**

науковий керівник роботи Голікова К.П., к.е.н., доцент

затверджені наказом вищого навчального закладу від «23» березня 2026 р. № 193-ст

2. Строк подання здобувачем роботи 29.05.2026 р.

3. Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1. Теоретичні та методичні основи формування й аналізу заробітної плати за регіонами України

Розділ 2. Аналіз рівня заробітної плати та економічних умов її формування в Україні

Розділ 3. Планування та обґрунтування напрямів підвищення рівня заробітної плати в регіонах України

Об'єктом дослідження є процеси формування заробітної плати в регіонах України.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти аналізу заробітної плати.

Метою бакалаврської роботи оцінювання рівня заробітної плати в регіонах України, виявлення факторів її формування та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності системи оплати праці.

4. Дата видачі завдання 03.04.2026р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	до 17.04.2026р.	виконано
2	Підготовка розділу 2	до 08.05.2026р.	виконано
3	Підготовка розділу 3	до 25.05.2026р.	виконано
4	Ресстрація завершеної кваліфікаційної роботи	до 29.05.2026р.	виконано
5	Перевірка кваліфікаційної роботи на плагіат	01.06.2026р.	виконано
6	Отримання відгуку від наукового керівника	04.06.2026р.	виконано
7	Отримання зовнішньої рецензії	05.06.2026р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	08.06.2026р.	виконано
9	Допуск кафедрою кваліфікаційної роботи до захисту	12.06.2026р.	виконано
10	Підготовка студента до захисту в ЕК	до 16.06.2026р.	виконано

Завдання підготував науковий керівник _____ **Голікова К.П.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання одержав здобувач _____ **Лавріненко А.С.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лаврінченко А.С. Оцінювання та аналіз заробітної плати за регіонами України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 «Економіка». Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2026.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню рівня заробітної плати за регіонами України, виявленню особливостей її формування та оцінюванню факторів, що впливають на регіональну диференціацію доходів населення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю підвищення рівня життя населення, скорочення регіональних диспропорцій та забезпечення ефективного функціонування ринку праці в умовах сучасних соціально-економічних викликів. Заробітна плата є основним джерелом доходів населення та одним із ключових показників соціально-економічного розвитку держави, тому дослідження її регіональних особливостей має важливе теоретичне та практичне значення.

У роботі досліджено теоретичні підходи до визначення економічної сутності заробітної плати, її функцій та ролі в системі соціально-трудова відносин. Узагальнено методичні підходи до аналізу заробітної плати та визначено основні показники її оцінювання. Проведено аналіз макроекономічних показників України за 2021–2025 роки, досліджено динаміку середньої заробітної плати, рівня безробіття, валового внутрішнього продукту та капітальних інвестицій.

Особливу увагу приділено аналізу регіональної диференціації заробітної плати. Здійснено рейтингове оцінювання регіонів України за рівнем середньої заробітної плати, визначено регіони-лідери та регіони з найнижчим рівнем оплати праці. Встановлено, що основними чинниками формування регіональних відмінностей є рівень економічного розвитку територій, інвестиційна активність, структура економіки, продуктивність праці, рівень зайнятості населення та наслідки воєнного стану.

За результатами проведеного дослідження розроблено практичні рекомендації щодо підвищення рівня заробітної плати в Україні. Запропоновано заходи, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності, підтримку підприємництва, розвиток людського капіталу, створення нових робочих місць, підвищення продуктивності праці та скорочення міжрегіональної нерівності в оплаті праці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання під час розроблення заходів щодо вдосконалення політики доходів населення, регулювання ринку праці та забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України.

Ключові слова: заробітна плата, регіональна диференціація, ринок праці, доходи населення, зайнятість, продуктивність праці, інвестиції, регіональний розвиток.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ Й АНАЛІЗУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ.....	10
1.1. Економічна сутність заробітної плати та її роль у соціально-економічному розвитку регіонів України.....	10
1.2. Методичні підходи до оцінювання та аналізу рівня заробітної плати за регіонами України.....	17
1.3. Проблемні питання та сучасні тенденції формування заробітної плати в Україні та її регіонах.....	23
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	33
2.1. Оцінка економічного стану України як передумови формування рівня заробітної плати.....	33
2.2. Аналіз рівня заробітної плати та факторів її формування за регіонами України	43
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. ПЛАНУВАННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ.....	64
3.1. Розробка заходів щодо підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації	64
3.2. Планування показників зростання заробітної плати з урахуванням виявлених факторів	70
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

В умовах сучасної трансформації економіки України, що супроводжується глибокими структурними змінами, посиленням регіональної диференціації та впливом воєнних і кризових факторів, особливого значення набуває проблема формування, оцінювання та аналізу заробітної плати. Заробітна плата виступає не лише основним джерелом доходів населення, але й важливим інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку, стимулювання продуктивності праці та забезпечення соціальної справедливості.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в сучасних умовах в Україні спостерігається значна нерівномірність рівня заробітної плати за регіонами, що обумовлює поглиблення соціально-економічних диспропорцій, міграційні процеси та нерівний доступ населення до ресурсів і можливостей. Особливої гостроти дана проблема набула в умовах воєнного стану, коли економічні процеси зазнають суттєвих змін, а ринок праці функціонує в умовах нестабільності та невизначеності.

Теоретичні та практичні аспекти формування і аналізу заробітної плати знайшли відображення у працях вітчизняних науковців. Зокрема, сутність заробітної плати як економічної категорії досліджували Г.І. Андрєєва [1], О.В. Дубовська [11], О.М. Мартин [27], М.А. Кравченко [24], які розглядали її як складну соціально-економічну категорію, що поєднує відтворювальну, стимулюючу та регулюючу функції.

Питання організації та удосконалення оплати праці на підприємствах висвітлені у працях А.М. Колота [22], а також у спільних дослідженнях А.М. Колота, Г.Т. Куликова та О.М. Поплавської [23], де обґрунтовуються підходи до підвищення ефективності системи оплати праці.

Значний внесок у дослідження методичних підходів до аналізу заробітної плати зробили С.В. Васильчик, О.Р. Жидяк, Т.М. Полянчич [3], а

також О.Л. Єськова та В.С. Савельєва [13], які розглядали механізми формування фонду оплати праці та фактори його впливу.

Проблеми державного регулювання заробітної плати досліджували Ю.Л. Звягільський [15] та А.М. Колот [21], які акцентували увагу на ролі мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів.

Сучасні тенденції та регіональні особливості оплати праці висвітлені у роботах І. Штундер та Д. Шкуропадської [46; 47], Р. Трофанюка [41], Л. Яценко [48], де аналізуються трансформації ринку праці, вплив глобалізаційних і кризових процесів.

Важливими є також дослідження, присвячені статистичному аналізу заробітної плати, зокрема праці Т. Гітис та Є. Підгори [7], які розкривають методичні аспекти оцінювання рівня заробітної плати в окремих галузях.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання комплексного оцінювання рівня заробітної плати за регіонами України з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнного стану та економічної нестабільності, потребують подальшого дослідження. Це обумовлює необхідність системного аналізу та розробки ефективних напрямів підвищення рівня заробітної плати і зменшення регіональної диференціації.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного оцінювання та аналізу рівня заробітної плати за регіонами України, а також обґрунтування напрямів її підвищення з урахуванням сучасних економічних умов.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі **завдання**:

- розкрити економічну сутність заробітної плати та її роль у соціально-економічному розвитку регіонів;
- дослідити методичні підходи до оцінювання та аналізу рівня заробітної плати;
- визначити основні проблеми та сучасні тенденції формування заробітної плати в Україні;

- проаналізувати економічний стан України як передумову формування рівня заробітної плати;
- здійснити аналіз рівня заробітної плати та факторів її формування за регіонами;
- розробити заходи щодо підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації;
- обґрунтувати планові показники зростання заробітної плати.

Об’єктом дослідження є соціально-економічні процеси формування, диференціації та функціонування заробітної плати в регіонах України в умовах сучасних економічних трансформацій.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінювання і аналізу рівня заробітної плати за регіонами України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення та порівняння – для дослідження економічної сутності заробітної плати; статистичні методи аналізу – для оцінювання динаміки та структури заробітної плати; методи економічного аналізу – для виявлення факторів впливу; графічний метод – для наочного представлення результатів; методи прогнозування – для обґрунтування перспективних показників.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, зокрема Закон України «Про оплату праці», Кодекс законів про працю України, офіційні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали, наукові публікації та монографії вітчизняних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних підходів до оцінювання рівня заробітної плати та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо зменшення регіональної диференціації в умовах сучасних економічних викликів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій органами державного управління, підприємствами та установами для підвищення ефективності

системи оплати праці та забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи зумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки друкованого тексту. Основний зміст викладено на 81 сторінці.

Робота містить 14 таблиць, 18 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел налічує 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ Й АНАЛІЗУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

1.1. Економічна сутність заробітної плати та її роль у соціально-економічному розвитку регіонів України

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується суттєвими трансформаційними процесами, що охоплюють як макроекономічний, так і регіональний рівні. В умовах ринкової економіки та особливо в період воєнного стану зростає значення ефективного функціонування ринку праці, ключовим елементом якого виступає заробітна плата. Саме через механізм оплати праці забезпечується відтворення робочої сили, формується рівень життя населення та визначається соціально-економічна стабільність регіонів. У зв'язку з цим дослідження економічної сутності заробітної плати та її ролі в розвитку регіонів набуває особливої актуальності.

Питання визначення сутності заробітної плати є одним із ключових у економічній науці та має багатовимірний характер.

Згідно із законодавчим підходом, заробітна плата трактується як винагорода, обчислена у грошовій формі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [35]. Це визначення акцентує увагу на юридичному аспекті та відображає формальний бік трудових відносин.

Разом з тим, науковці розглядають заробітну плату значно ширше – як складну соціально-економічну категорію. Так, О.В. Дубовська визначає заробітну плату як економічну категорію, що відображає відносини між роботодавцем і працівником щодо розподілу створеного продукту [11]. Подібної позиції дотримується і О.М. Мартин, яка підкреслює, що заробітна плата є формою реалізації вартості робочої сили та водночас інструментом мотивації праці [27].

Значний внесок у дослідження сутності заробітної плати зробили також С.В. Васильчик, О.Р. Жидяк та Т.М. Полянчич, які розглядають її як елемент системи економічних відносин на підприємстві, що забезпечує взаємозв'язок між результатами праці та її оплатою [3]. У свою чергу, О.Л. Єськова та В.С. Савельєва акцентують увагу на ролі заробітної плати у формуванні стимулюючого механізму діяльності персоналу [13].

А.М. Колот розглядає заробітну плату як ключовий інструмент соціально-трудова відносин, що виконує низку важливих функцій, серед яких відтворювальна, стимулююча, регулююча та соціальна [22]. Аналогічної думки дотримуються Г.Т. Куликов та О.М. Поплавська, які підкреслюють значення заробітної плати у забезпеченні конкурентоспроможності робочої сили [23].

У дослідженнях М.А. Кравченко заробітна плата визначається як економічна категорія, що поєднує інтереси працівника, роботодавця та держави, виступаючи водночас інструментом розподілу доходів [24]. В.В. Вудвуд та Л.В. Косменко розглядають її як основу формування доходів населення та важливий фактор економічного розвитку [4].

Особливу увагу дослідники приділяють функціям заробітної плати. Зокрема, Г.Т. Завіновська виділяє такі основні функції: відтворювальну, стимулюючу, соціальну та регулюючу [14]. Водночас А.Г. Савченко підкреслює, що ефективність реалізації цих функцій залежить від рівня розвитку економіки та державної політики у сфері оплати праці [38].

Проблеми державного регулювання заробітної плати розглядає Ю.Л. Звягільський, який зазначає, що важливу роль відіграє мінімальна заробітна плата як соціальний стандарт [15]. У цьому контексті важливими є також положення Кодексу законів про працю України [19] та інші нормативні акти [33; 34], які визначають механізми формування та регулювання оплати праці.

З метою узагальнення наукових підходів до визначення сутності заробітної плати доцільно систематизувати їх у вигляді табл. 1.1.

Підходи до визначення сутності заробітної плати в наукових дослідженнях

Автор	Визначення / підхід	Характеристика підходу
Васильчик С.В., Жидяк О.Р., Поляннич Т.М. [3]	Заробітна плата – елемент системи економічних відносин на підприємстві, що забезпечує зв'язок між результатами праці та її оплатою	Системно-результативний підхід
Вудвуд В.В., Косменко Л.В. [4]	Заробітна плата як основа формування доходів населення та фактор економічного розвитку	Макроекономічний підхід
Дубовська О.В. [11]	Заробітна плата – економічна категорія, що відображає відносини між роботодавцем і працівником щодо розподілу створеного продукту	Розподільчий підхід
Єськова О.Л., Савельєва В.С. [13]	Заробітна плата як основа формування стимулюючого механізму діяльності персоналу	Мотиваційний підхід
Завіновська Г.Т. [14]	Виділення основних функцій заробітної плати (відтворювальна, стимулююча, соціальна, регулююча)	Функціональний підхід
Звягільський Ю.Л. [15]	Роль мінімальної заробітної плати як соціального стандарту	Державнорегуляторний підхід
Колот А.М. [22]	Заробітна плата – інструмент соціально-трудова відносин, що виконує відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції	Функціональний підхід
Колот А.М., Куликов Г.Т., Поплавська О.М. [23]	Заробітна плата як фактор забезпечення конкурентоспроможності робочої сили	Конкурентний підхід
Кравченко М.А. [24]	Заробітна плата – економічна категорія, що поєднує інтереси працівника, роботодавця та держави	Інституційний підхід
Мартин О.М. [27]	Заробітна плата є формою реалізації вартості робочої сили та інструментом мотивації праці	Вартісно-мотиваційний підхід
Савченко А.Г. [38]	Ефективність функцій залежить від рівня розвитку економіки та державної політики	Регуляторний підхід

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [3; 4; 11; 13; 15; 22; 23; 24; 38]

Аналіз наведених підходів свідчить про багатогранність трактування заробітної плати як економічної категорії. Узагальнюючи наукові підходи, можна виділити основні з них: розподільчий, функціональний, мотиваційний, інституційний та макроекономічний. Це дозволяє розглядати заробітну плату

не лише як винагороду за працю, а як комплексний соціально-економічний інструмент, що поєднує інтереси працівника, роботодавця та держави.

На нашу думку, заробітна плата є комплексною соціально-економічною категорією, що відображає систему відносин між працівником, роботодавцем і державою з приводу формування, розподілу та використання доходів, яка забезпечує відтворення робочої сили, стимулювання продуктивної праці та регулювання соціально-економічних процесів.

Важливим аспектом розкриття економічної сутності заробітної плати є визначення її функцій, оскільки саме через них реалізується її вплив на економічні та соціальні процеси. У науковій літературі функції заробітної плати розглядаються як основні напрями її впливу на відтворення робочої сили, мотивацію праці та регулювання соціально-трудова відносин. Зокрема, більшість науковців виокремлюють відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції заробітної плати, підкреслюючи їх взаємозв'язок і взаємозалежність [14; 22; 38]. З метою систематизації наукових підходів до визначення функцій заробітної плати доцільно узагальнити їх у вигляді табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні функції заробітної плати

Функція	Характеристика
Відтворювальна	Забезпечує відтворення робочої сили шляхом покриття витрат працівника на життєдіяльність, підтримання фізичного та інтелектуального потенціалу
Стимулююча	Спрямована на підвищення продуктивності праці, заохочення працівників до ефективної діяльності та досягнення результатів
Регулююча	Впливає на розподіл трудових ресурсів між галузями, регіонами та видами діяльності залежно від рівня оплати праці
Соціальна	Забезпечує соціальну справедливість, зменшення нерівності доходів та підтримання соціальної стабільності
Мотиваційна	Формує зацікавленість працівників у професійному розвитку, підвищенні кваліфікації та якості виконуваної роботи

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [14; 22; 38]

Аналіз наведених у табл. 1.2 функцій дозволяє зробити висновок, що заробітна плата виконує багатогранну роль у системі соціально-економічних відносин. Вона не лише забезпечує матеріальні умови існування працівника,

але й виступає важливим інструментом мотивації, регулювання ринку праці та підтримання соціальної рівноваги в суспільстві. В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, значення цих функцій посилюється, оскільки заробітна плата стає ключовим фактором соціальної стабільності та економічного відновлення регіонів.

Особливістю сучасного розуміння заробітної плати є необхідність врахування нових умов функціонування економіки, зокрема цифровізації, глобалізації та воєнних викликів, що суттєво впливають на механізми формування доходів населення.

Заробітна плата відіграє ключову роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень життя населення, споживчий попит, інвестиційну активність та загальну економічну динаміку.

По-перше, заробітна плата є основним джерелом доходів населення, що визначає рівень добробуту та соціальної захищеності. Низький рівень оплати праці призводить до зниження купівельної спроможності, що негативно впливає на розвиток регіональних економік.

По-друге, заробітна плата виступає важливим фактором формування трудового потенціалу регіону. Високий рівень оплати праці сприяє залученню кваліфікованих кадрів, тоді як низький – стимулює трудову міграцію [41].

По-третє, вона впливає на інвестиційну привабливість регіонів, оскільки рівень витрат на оплату праці є одним із ключових факторів для бізнесу [30].

В умовах воєнного стану роль заробітної плати значно посилюється. Зокрема:

- відбувається нерівномірний розвиток регіонів;
- спостерігається зниження економічної активності в окремих областях;
- зростає рівень безробіття та нестабільності доходів населення.

Як зазначає Л. Яценко, відновлення ринку праці в умовах війни має виражений регіональний характер, що зумовлює диференціацію рівня заробітної плати [48].

Крім того, сучасні тенденції розвитку ринку праці, пов'язані з цифровізацією та глобалізацією, також впливають на формування заробітної плати [37; 26]. Це створює нові можливості, але водночас і нові виклики для регіонального розвитку.

Таким чином, заробітна плата виступає не лише економічною категорією, а й стратегічним інструментом розвитку регіонів. Вона забезпечує взаємозв'язок між економічними та соціальними процесами, виступаючи водночас фактором стабільності та розвитку.

В умовах війни її роль трансформується – вона стає не лише джерелом доходу, а й інструментом підтримки соціальної стійкості населення та економічної безпеки регіонів.

У результаті проведеного дослідження економічної сутності заробітної плати встановлено, що вона є складною та багатогранною соціально-економічною категорією, яка формується під впливом взаємодії економічних, соціальних і інституційних чинників. Її зміст не обмежується лише грошовою винагородою за виконану роботу, а відображає систему відносин між працівником, роботодавцем і державою щодо розподілу створеного продукту та забезпечення відтворення робочої сили.

Аналіз наукових підходів дозволив виявити відсутність єдиного трактування поняття заробітної плати, що зумовлено різними аспектами її дослідження. Зокрема, у працях окремих науковців заробітна плата розглядається з позицій розподільчого підходу як елемент механізму розподілу результатів праці, з позицій вартісного підходу – як форма реалізації вартості робочої сили, а також з позицій мотиваційного підходу – як інструмент стимулювання ефективної трудової діяльності. Окрім цього, значна увага приділяється функціональному підходу, у межах якого заробітна

плата виконує відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції.

Узагальнення наукових джерел дало змогу систематизувати основні підходи до визначення сутності заробітної плати та представити їх у вигляді класифікації, що включає розподільчий, вартісний, мотиваційний, функціональний, інституційний та макроекономічний підходи. Така систематизація дозволяє комплексно розглядати заробітну плату як багатофункціональне явище, що поєднує в собі економічні інтереси різних суб'єктів і виконує важливу роль у забезпеченні ефективності функціонування ринку праці.

Встановлено, що особливе значення заробітної плати проявляється у виконанні нею ключових функцій. Відтворювальна функція забезпечує підтримання та розвиток трудового потенціалу, стимулююча – сприяє підвищенню продуктивності праці, регулююча – впливає на розподіл трудових ресурсів між регіонами та галузями, а соціальна – спрямована на забезпечення соціальної справедливості та зменшення нерівності доходів населення. Взаємозв'язок цих функцій формує основу ефективної системи оплати праці та визначає її вплив на соціально-економічні процеси.

Дослідження також показало, що заробітна плата виступає ключовим елементом соціально-трудова відносин, оскільки забезпечує баланс інтересів працівників, роботодавців і держави. З одного боку, вона є основним джерелом доходів населення та визначає рівень його добробуту, з іншого – виступає важливим інструментом управління персоналом і стимулювання ефективності виробництва, а також важелем державного регулювання соціально-економічного розвитку.

Особливої актуальності проблема дослідження заробітної плати набуває в умовах сучасних економічних трансформацій, зокрема в період воєнного стану в Україні. У таких умовах змінюються механізми формування доходів населення, посилюється регіональна диференціація, зростає нестабільність ринку праці та знижується рівень соціальної захищеності населення. Це

обумовлює необхідність переосмислення ролі заробітної плати як інструменту забезпечення соціальної стабільності та економічного відновлення регіонів.

Важливим результатом дослідження є обґрунтування того, що заробітна плата виступає не лише економічною категорією, а й стратегічним інструментом розвитку регіонів. Вона безпосередньо впливає на рівень життя населення, формування споживчого попиту, інвестиційну привабливість територій та мобільність трудових ресурсів. Від рівня та диференціації заробітної плати значною мірою залежать масштаби трудової міграції, рівень зайнятості та соціально-економічна стабільність регіонів.

На основі проведеного аналізу доцільно сформулювати авторське визначення заробітної плати. На нашу думку, заробітна плата є комплексною соціально-економічною категорією, що відображає систему відносин між працівником, роботодавцем і державою з приводу формування, розподілу та використання доходів, яка забезпечує відтворення робочої сили, стимулювання продуктивної праці та регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві.

1.2. Методичні підходи до оцінювання та аналізу рівня заробітної плати за регіонами України

В умовах сучасного соціально-економічного розвитку України, який характеризується значною регіональною диференціацією, особливої актуальності набуває питання оцінювання та аналізу рівня заробітної плати. Ефективність управління соціально-трудовами відносинами значною мірою залежить від застосування обґрунтованих методичних підходів, які дозволяють комплексно оцінити рівень, структуру та динаміку оплати праці. У сучасних умовах, зокрема в період воєнного стану, коли економічні процеси зазнають суттєвих трансформацій, необхідність використання сучасних аналітичних інструментів значно посилюється.

Методичні підходи до аналізу заробітної плати розглядаються в науковій літературі як система способів і прийомів дослідження її рівня, динаміки та факторів формування. Зокрема, Г.І. Андрєєва визначає економічний аналіз як систему методів дослідження економічних явищ, що включає порівняння, групування, індексний та факторний аналіз [1]. Це створює базу для оцінювання заробітної плати як складного економічного показника. Аналогічний підхід підтримують автори навчального посібника з фінансового аналізу, які підкреслюють важливість використання системи показників для комплексної оцінки [42].

Суттєвий внесок у розвиток методики аналізу заробітної плати зробили Т.Г. Мельник та Ю.Г. Михайлова, які акцентують увагу на аналізі динаміки середньої заробітної плати та її структурних змін [28; 29]. Вони зазначають, що основою аналізу є порівняння показників у часі та просторі.

С.В. Васильчик, О.Р. Жидяк та Т.М. Полянчич підкреслюють необхідність врахування факторів формування заробітної плати, таких як продуктивність праці, фінансові результати підприємства та макроекономічні умови [3].

Кравчук Л.С. та Дзюба Т.А. виділяють ключові фактори впливу на рівень заробітної плати, серед яких рівень розвитку економіки, галузева структура, рівень зайнятості та інфляційні процеси [25].

Особливу увагу методам статистичного аналізу приділяє А.З. Підгорний, який розглядає їх як основний інструмент дослідження регіонального розвитку [32]. У цьому контексті важливими є такі методи, як індексний аналіз, варіаційний аналіз та аналіз динаміки.

Сучасні дослідження, зокрема роботи Т. Гітіс та Є. Підгори, доводять необхідність використання комплексного підходу до оцінювання рівня заробітної плати, що включає аналіз галузевих та регіональних особливостей [7]. Значну увагу приділено також міжнародним порівнянням, які дозволяють оцінити конкурентоспроможність ринку праці [44]. У сучасних умовах важливим є врахування впливу глобалізації та цифровізації на ринок праці, що

відображено у працях В. Кудлая та С. Рудакової [26; 37]. З метою узагальнення основних методичних підходів до аналізу заробітної плати доцільно представити їх у табличній формі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні методичні підходи до аналізу заробітної плати

Методичний підхід	Сутність	Основні показники
Порівняльний аналіз	Порівняння рівня заробітної плати за регіонами та періодами	Середня зарплата, темпи зростання
Динамічний аналіз	Оцінка змін показників у часі	Індекси, темпи приросту
Структурний аналіз	Дослідження структури заробітної плати	Частка фонду оплати праці
Факторний аналіз	Визначення впливу окремих факторів	Продуктивність праці, інфляція
Статистичний аналіз	Використання статистичних методів	Варіація, середні величини

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [1; 28; 32; 42]

Аналіз наведених підходів свідчить про те, що жоден із них не є достатнім самотійно, а ефективне дослідження можливе лише за умови їх комплексного застосування. Оцінювання рівня заробітної плати за регіонами має свої специфічні особливості, пов'язані з неоднорідністю економічного розвитку територій. Для систематизації основних особливостей доцільно подати їх у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Особливості аналізу заробітної плати за регіонами

Особливість	Характеристика
Регіональна диференціація	Значні відмінності рівня зарплати між регіонами
Вплив економічної структури	Залежність від галузевої спеціалізації
Демографічні фактори	Рівень зайнятості, міграція
Воєнні фактори	Нерівномірний розвиток регіонів в умовах війни
Інвестиційна привабливість	Вплив на рівень доходів населення

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [25; 30; 41; 48]

Аналіз табл. 1.4 показує, що регіональні відмінності заробітної плати формуються під впливом комплексу економічних, соціальних та інституційних факторів.

На основі узагальнення методичних підходів до аналізу заробітної плати доцільно більш детально розглянути конкретні методики, які будуть використані у подальшому дослідженні для оцінювання рівня заробітної плати в регіональному розрізі.

Передусім, у межах порівняльного аналізу використовується показник середньої заробітної плати, який визначається як відношення фонду оплати праці до середньооблікової чисельності працівників [1; 42], формула 1.1:

$$\bar{Z} = \frac{FOP}{N}, \quad (1.1)$$

де \bar{Z} – середня заробітна плата;

FOP – фонд оплати праці;

N – середньооблікова чисельність працівників.

Для оцінки відмінностей між регіонами також доцільно використовувати відносні показники, зокрема коефіцієнт диференціації, формула 1.2:

$$Kd = \frac{Z_{max}}{Z_{min}}, \quad (1.2)$$

де Z_{max} та Z_{min} – відповідно максимальне та мінімальне значення середньої заробітної плати серед регіонів.

У межах динамічного аналізу застосовуються показники темпів зростання та приросту заробітної плати [29; 44]. Темп зростання визначається за формулою 1.3:

$$Tz = \frac{Z_t}{Z_{t-1}} \cdot 100\% \quad (1.3)$$

Темп приросту, відповідно:

$$Tp = \frac{Z_t - Z_{t-1}}{Z_{t-1}} \cdot 100\%, \quad (1.4)$$

де Z_t – рівень заробітної плати у поточному періоді;

Z_{t-1} – у базисному періоді.

Для врахування впливу інфляційних процесів доцільно визначати реальну заробітну плату [18], формула 1.5:

$$Z_{real} = \frac{Z_{nom}}{I_{inf}}, \quad (1.5)$$

де Z_{nom} – номінальна заробітна плата;

I_{inf} – індекс інфляції.

У межах структурного аналізу використовується показник частки фонду оплати праці у загальних витратах підприємства або доходах [42], формула 1.6:

$$S = \frac{FOP}{V} \cdot 100\%, \quad (1.6)$$

де V – загальні витрати або обсяг виробництва.

Факторний аналіз передбачає оцінку впливу продуктивності праці на рівень заробітної плати. Зокрема, продуктивність праці визначається за формулою 1.7:

$$P = \frac{Q}{N}, \quad (1.7)$$

де Q – обсяг виробленої продукції;

N – середньооблікова чисельність працівників.

Зв'язок між продуктивністю праці та заробітною платою дозволяє оцінити ефективність використання трудових ресурсів [6; 17].

У межах статистичного аналізу застосовуються показники варіації, зокрема середнє квадратичне відхилення, формула 1.8:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (z_i - \bar{z})^2}{n}}, \quad (1.8)$$

а також коефіцієнт варіації, формула 1.9:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{z}} \cdot 100\%. \quad (1.9)$$

що дозволяє оцінити ступінь диференціації заробітної плати між регіонами [32; 7].

Таким чином, використання наведених методик забезпечує комплексний підхід до аналізу заробітної плати та дозволяє врахувати як кількісні, так і якісні аспекти її формування.

У результаті дослідження методичних підходів до аналізу заробітної плати встановлено, що сучасна система оцінювання її рівня базується на поєднанні різних методів, кожен з яких відображає окремі аспекти цього складного соціально-економічного явища. Зокрема, порівняльний аналіз дозволяє виявити регіональні диспропорції, динамічний – оцінити тенденції змін у часі, структурний – визначити внутрішню будову оплати праці, факторний – встановити вплив ключових економічних чинників, а статистичний – оцінити ступінь варіації показників.

Обґрунтовано, що жоден із зазначених методів не може забезпечити повноцінне дослідження заробітної плати ізольовано, що зумовлює необхідність їх комплексного застосування. Саме інтеграція різних підходів дозволяє отримати об'єктивну оцінку рівня заробітної плати, виявити закономірності її формування та визначити основні фактори впливу.

Особливу увагу приділено регіональному аспекту аналізу, який є ключовим у межах даного дослідження. Встановлено, що значна

диференціація рівня заробітної плати між регіонами України зумовлена відмінностями у рівні економічного розвитку, галузевій структурі, інвестиційній активності, демографічній ситуації та впливом воєнних факторів. Це обумовлює необхідність використання спеціалізованих методичних підходів, спрямованих на врахування територіальних особливостей.

На основі проведеного аналізу сформовано авторський підхід до оцінювання рівня заробітної плати, який передбачає поєднання порівняльного, динамічного, факторного та статистичного методів із використанням системи відповідних показників і розрахункових формул. Запропонований підхід дозволяє не лише оцінити поточний стан заробітної плати, а й виявити тенденції її зміни, визначити причини диференціації та обґрунтувати напрями її оптимізації.

Отже, розроблена методична база є теоретичною та практичною основою для проведення подальшого аналізу рівня заробітної плати у другому розділі кваліфікаційної роботи, що забезпечить комплексність, обґрунтованість та достовірність отриманих результатів.

1.3. Проблемні питання та сучасні тенденції формування заробітної плати в Україні та її регіонах

Сучасний розвиток системи оплати праці в Україні відбувається під впливом глибоких соціально-економічних трансформацій, що посилюються глобалізаційними процесами, цифровізацією економіки та, особливо, воєнним станом. У таких умовах заробітна плата виступає не лише економічною категорією, але й індикатором стабільності держави, ефективності економічної політики та рівня соціального захисту населення. Водночас процес формування заробітної плати супроводжується значною кількістю проблем, що мають як системний, так і регіональний характер.

Однією з ключових проблем є низький рівень оплати праці порівняно з країнами Європейського Союзу, що знижує конкурентоспроможність українського ринку праці [23; 44]. Незважаючи на поступове зростання номінальної заробітної плати, її реальний рівень часто нівелюється інфляційними процесами [18].

Суттєвою проблемою є також регіональна диференціація заробітної плати, яка зумовлена нерівномірністю економічного розвитку територій. Згідно з даними статистики, різниця між найвищим і найнижчим рівнем заробітної плати в регіонах може бути значною [9; 40].

Важливим аспектом є гендерна нерівність в оплаті праці, що проявляється у різниці середніх доходів чоловіків і жінок [5].

Окрім цього, серед проблем можна виділити:

- високий рівень тінізації заробітної плати;
- недостатній рівень державного регулювання;
- слабкий зв'язок між продуктивністю праці та її оплатою [45];
- відтік кваліфікованих кадрів за кордон [41].

Для узагальнення основних проблем доцільно представити їх у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Основні проблеми формування заробітної плати в Україні

Проблема	Характеристика
Низький рівень зарплати	Відставання від країн ЄС
Регіональна диференціація	Значні відмінності між областями
Інфляційний вплив	Зниження реальної зарплати
Тінізація доходів	Нелегальна виплата зарплат
Гендерна нерівність	Різниця в оплаті праці
Трудова міграція	Відтік робочої сили

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [5; 18; 23; 41; 45]

Виявлені у табл. 1.5 проблеми формування заробітної плати в Україні мають комплексний характер і формуються під впливом як внутрішніх економічних процесів, так і зовнішніх чинників, зокрема глобалізації та воєнного стану. Їх доцільно розглянути більш детально з урахуванням динаміки розвитку впродовж останніх років.

Однією з ключових проблем залишається низький рівень заробітної плати, що проявляється у значному відставанні від країн Європейського Союзу. Незважаючи на поступове зростання номінальної заробітної плати в Україні у довоєнний період, її рівень залишався недостатнім для забезпечення гідного рівня життя населення. У 2022–2024 роках ситуація ускладнилася внаслідок воєнних дій, що призвели до скорочення економічної активності, втрати робочих місць та зниження платоспроможності підприємств. Хоча у 2023–2024 роках спостерігається певне відновлення рівня оплати праці, темпи його зростання залишаються нестабільними і значною мірою залежать від регіональних особливостей та галузевої структури економіки [23; 45].

Наступною суттєвою проблемою є регіональна диференціація заробітної плати, яка посилилася в умовах економічної нестабільності. Традиційно більш високий рівень заробітної плати спостерігається у промислово розвинених регіонах та великих містах, тоді як у сільських та депресивних регіонах він залишається значно нижчим. У період воєнного стану ці диспропорції ще більше загострилися через нерівномірний вплив бойових дій на різні території, переміщення підприємств та населення, а також зміну структури зайнятості. Як наслідок, регіональні відмінності у рівні доходів населення стали більш вираженими, що негативно впливає на соціально-економічну рівновагу в країні [41].

Важливим фактором, що впливає на формування заробітної плати, є інфляційний вплив, який призводить до зниження реальної заробітної плати. Зростання цін на товари та послуги, особливо у кризові періоди, суттєво знижує купівельну спроможність населення, навіть за умов зростання номінальних доходів. У 2022–2023 роках в Україні спостерігався значний рівень інфляції, що призвело до фактичного знецінення заробітної плати. У 2024 році темпи інфляції дещо стабілізувалися, проте проблема збереження реальних доходів населення залишається актуальною і потребує ефективних механізмів державного регулювання [18].

Не менш важливою проблемою є тінізація доходів населення, яка проявляється у виплаті заробітної плати «в конвертах». Така практика знижує рівень соціального захисту працівників, обмежує надходження до бюджету та ускладнює об'єктивну оцінку рівня заробітної плати. У довоєнний період спостерігалася тенденція до поступового скорочення тіньової економіки, однак в умовах воєнного стану окремі підприємства змушені частково переходити до неформальних схем оплати праці з метою зниження витрат та збереження бізнесу. Це створює додаткові ризики для стабільності ринку праці та ефективності державної політики у сфері оплати праці [45].

Актуальною соціальною проблемою залишається гендерна нерівність в оплаті праці, яка проявляється у відмінностях рівня заробітної плати між чоловіками та жінками. Незважаючи на законодавче закріплення принципу рівної оплати за рівну працю, на практиці жінки в Україні продовжують отримувати нижчу заробітну плату, що зумовлено як галузевою сегрегацією, так і соціальними стереотипами. У сучасних умовах ця проблема частково трансформується, оскільки війна змінила структуру зайнятості населення, проте повністю не зникає і потребує подальшого дослідження та регулювання [5].

Окремої уваги заслуговує проблема трудової міграції, яка безпосередньо пов'язана з рівнем заробітної плати. Низький рівень доходів у поєднанні з кращими можливостями працевлаштування за кордоном стимулює відтік робочої сили з України. У довоєнний період трудова міграція мала переважно економічний характер, однак після 2022 року вона значною мірою посилилася через вимушене переміщення населення. Це призводить до дефіциту робочої сили у певних галузях та регіонах, що, у свою чергу, впливає на рівень заробітної плати та структуру ринку праці [41].

Проблематика формування заробітної плати в Україні тісно пов'язана не лише з абсолютним рівнем доходів населення, а й із їх реальною купівельною спроможністю. У сучасних умовах саме співвідношення між рівнем заробітної плати та вартістю життя виступає одним із ключових індикаторів ефективності

соціально-економічної політики держави. Навіть за умов поступового зростання номінальної заробітної плати значна частина населення продовжує відчувати погіршення матеріального становища через високі темпи інфляції, зростання цін на продовольчі товари, житлово-комунальні послуги, транспорт та медичне забезпечення.

Особливо гостро дана проблема проявилася після 2022 року, коли економіка України функціонує в умовах воєнного стану. Воєнні дії спричинили порушення логістичних ланцюгів, скорочення обсягів виробництва, підвищення витрат бізнесу та зростання інфляційного тиску. У результаті навіть за умови формального підвищення заробітної плати реальний рівень життя населення зростає значно повільніше. Це свідчить про те, що оцінювання рівня заробітної плати повинно здійснюватися не лише через показники номінальних доходів, а й через аналіз їх реальної купівельної спроможності.

У контексті оцінювання рівня заробітної плати особливо важливим є міжнародне порівняння. Саме зіставлення рівня оплати праці в Україні та країнах Європи дозволяє визначити конкурентоспроможність українського ринку праці та оцінити масштаби економічної диференціації.

З цією метою доцільно провести порівняльний аналіз середньої заробітної плати в Україні та окремих країнах Європи у 2025 році (табл. 1.6, рис. 1.1).

Таблиця 1.6

Порівняння середньої заробітної плати в Україні та окремих країнах Європи у 2025 р.

Країна	Середня місячна заробітна плата, євро	Співвідношення до України, разів
Україна	540	1,0
Польща	1750	3,2
Чехія	1850	3,4
Словаччина	1650	3,1
Німеччина	4100	7,6
Франція	3950	7,3
Італія	3200	5,9
Литва	2100	3,9

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [23; 39; 44]

Наведені у табл. 1.6 дані демонструють значне відставання України за рівнем оплати праці від європейських країн.

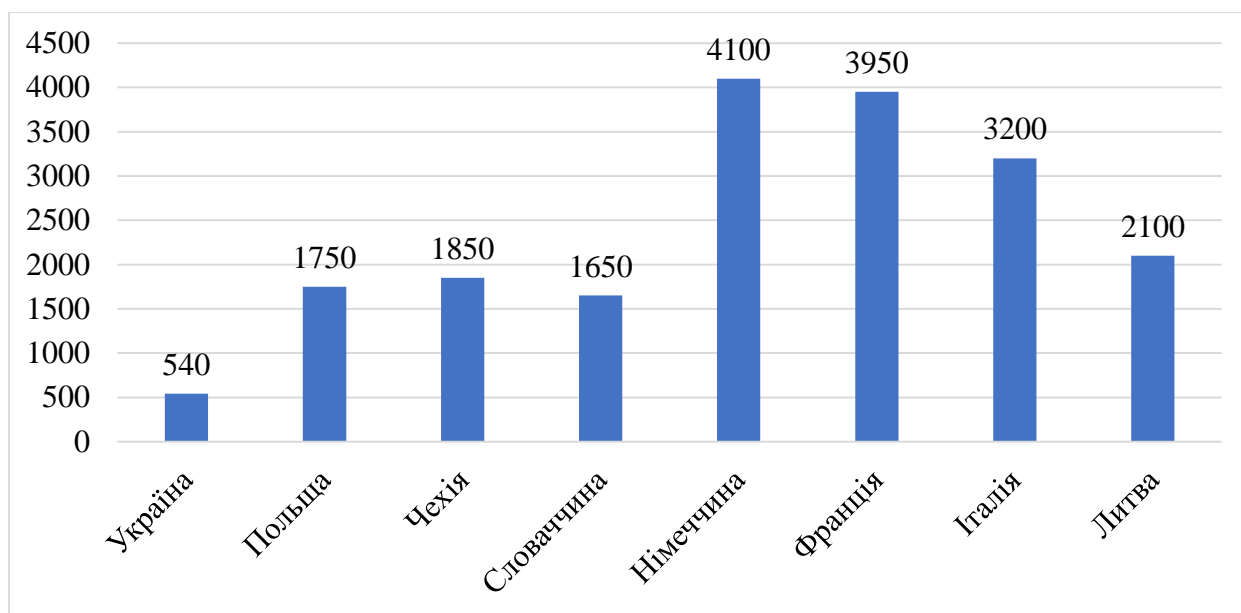

Рис. 1.1. Порівняння середньої заробітної плати в Україні та окремих країнах Європи у 2025 р., євро

Джерело: побудовано автором за даними [23; 39; 44]

Навіть у порівнянні з державами Центральної та Східної Європи, які мають близький історичний досвід трансформації економіки, рівень заробітної плати в Україні залишається у декілька разів нижчим. Особливо значним є розрив із економічно розвиненими країнами Західної Європи, де середня заробітна плата перевищує українську у 6–8 разів.

Водночас варто враховувати, що навіть таке порівняння не повністю відображає масштаби економічної нерівності, оскільки у більшості країн Європи населення має вищий рівень соціального захисту, доступ до якісних медичних та освітніх послуг, а також нижчу частку обов'язкових витрат у структурі доходів. Це означає, що фактична різниця у рівні життя між Україною та країнами ЄС є ще більш відчутною.

Суттєве відставання рівня заробітної плати формує низку негативних соціально-економічних наслідків. Передусім це стимулює трудову міграцію населення, особливо молодих і кваліфікованих працівників. Відтік робочої сили призводить до дефіциту кадрів у ключових секторах економіки,

зниження продуктивності праці та уповільнення економічного розвитку окремих регіонів. Крім того, низький рівень доходів населення обмежує внутрішній споживчий попит, що негативно впливає на розвиток підприємництва та інвестиційну активність.

Окремо слід зазначити, що в умовах воєнного стану проблема купівельної спроможності населення набуває ще більшої гостроти. Значна частина домогосподарств змушена спрямовувати основну частину доходів на забезпечення базових потреб, тоді як витрати на освіту, відпочинок, професійний розвиток та медичні послуги скорочуються. Це формує довгострокові ризики для розвитку людського капіталу та соціально-економічного потенціалу держави.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що сучасна проблема заробітної плати в Україні полягає не лише у її абсолютному рівні, а й у недостатній реальній купівельній спроможності населення. Незважаючи на поступове зростання номінальних доходів, інфляційні процеси та високий рівень витрат населення суттєво обмежують можливості підвищення добробуту. Крім того, значне відставання України від країн Європейського Союзу за рівнем оплати праці посилює міграційні процеси та поглиблює соціально-економічні диспропорції. Це свідчить про необхідність формування комплексної державної політики, спрямованої не лише на підвищення номінальної заробітної плати, а й на забезпечення зростання її реальної купівельної спроможності та наближення соціальних стандартів України до європейського рівня.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного дослідження встановлено, що заробітна плата є складною та багатогранною соціально-економічною категорією, яка виконує ключову роль у функціонуванні ринку праці, забезпеченні відтворення робочої сили та підтриманні соціально-економічної стабільності держави.

Узагальнення наукових підходів дозволило визначити, що заробітна плата поєднує економічні інтереси працівника, роботодавця та держави, виступаючи водночас інструментом мотивації праці, регулювання соціально-трудоких відносин і забезпечення соціального захисту населення.

У межах дослідження теоретичних аспектів було систематизовано основні наукові підходи до визначення сутності заробітної плати, серед яких виділено розподільчий, функціональний, мотиваційний, інституційний та макроекономічний підходи. Це дозволило обґрунтувати авторське трактування заробітної плати як комплексної системи економічних відносин, що формується під впливом соціальних, економічних та інституційних чинників.

Дослідження функцій заробітної плати показало, що вона виконує відтворювальну, стимулюючу, регулюючу, соціальну та мотиваційну функції, які є взаємопов'язаними та визначають її вплив на економічні процеси. Встановлено, що ефективність реалізації цих функцій безпосередньо залежить від рівня економічного розвитку держави, державної політики у сфері оплати праці та загального стану ринку праці.

У процесі аналізу методичних підходів до оцінювання рівня заробітної плати доведено, що комплексне дослідження можливе лише за умови поєднання порівняльного, динамічного, структурного, факторного та статистичного аналізу. Використання системи показників і методичних інструментів дозволяє оцінити не лише рівень заробітної плати, а й виявити тенденції її зміни, ступінь регіональної диференціації та вплив ключових економічних факторів.

Особливу увагу у першому розділі приділено сучасним проблемам формування заробітної плати в Україні. У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасна система оплати праці характеризується низкою системних проблем, серед яких: низький рівень заробітної плати у порівнянні з країнами Європейського Союзу, значна регіональна диференціація доходів

населення, інфляційне знецінення заробітної плати, тінізація доходів, гендерна нерівність та посилення трудової міграції.

Доведено, що однією з найбільш гострих проблем є недостатня реальна купівельна спроможність населення. Незважаючи на поступове зростання номінальної заробітної плати, високий рівень інфляції та постійне підвищення вартості життя суттєво обмежують можливості населення щодо забезпечення належного рівня добробуту. Аналіз співвідношення доходів населення та основних споживчих витрат показав, що значна частина домогосподарств змушена спрямовувати основну частину доходів на задоволення базових потреб, що свідчить про недостатній рівень соціально-економічної забезпеченості населення.

У ході міжнародного порівняльного аналізу встановлено значне відставання України за рівнем заробітної плати від країн Європи. Навіть у порівнянні з державами Центральної та Східної Європи рівень оплати праці в Україні залишається у декілька разів нижчим, що негативно впливає на конкурентоспроможність національного ринку праці та стимулює відтік кваліфікованої робочої сили за кордон.

Окремо доведено, що регіональна диференціація заробітної плати має структурний характер і посилюється під впливом воєнного стану. Нерівномірність економічного розвитку регіонів, концентрація економічної активності у великих містах та переміщення підприємств у безпечніші регіони формують суттєві диспропорції у рівні доходів населення. Це призводить до посилення внутрішньої трудової міграції, дефіциту кадрів у окремих регіонах та поглиблення соціально-економічної асиметрії.

Встановлено, що сучасні тенденції формування заробітної плати в Україні значною мірою визначаються впливом воєнних, інфляційних та глобалізаційних факторів. Війна суттєво трансформувала ринок праці, змінила структуру зайнятості, посилила нестабільність доходів населення та нерівномірність економічного розвитку територій. Водночас процеси

цифровізації та інтеграції до європейського економічного простору формують нові вимоги до системи оплати праці та механізмів її регулювання.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що сучасна система формування заробітної плати в Україні потребує комплексної трансформації, спрямованої не лише на підвищення номінального рівня доходів населення, а й на забезпечення їх реального зростання, підвищення купівельної спроможності, зменшення регіональної диференціації та наближення соціальних стандартів України до європейського рівня.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка економічного стану України як передумови формування рівня заробітної плати

Формування рівня заробітної плати в державі безпосередньо залежить від загального стану національної економіки, динаміки макроекономічних показників, рівня економічної активності суб'єктів господарювання та фінансової стабільності країни. Саме економічне середовище визначає можливості підприємств щодо забезпечення належного рівня оплати праці, формування фонду заробітної плати та підтримання соціальних гарантій населення.

У сучасних умовах рівень заробітної плати в Україні формується під впливом складних соціально-економічних процесів, які посилилися внаслідок воєнного стану, інфляційних коливань, скорочення обсягів виробництва, зниження інвестиційної активності та трансформації ринку праці. Тому для комплексного дослідження особливостей формування заробітної плати доцільно насамперед оцінити загальний економічний стан України на основі системи ключових макроекономічних показників.

До основних індикаторів економічного розвитку, що безпосередньо впливають на рівень доходів населення та оплату праці, належать: валовий внутрішній продукт, рівень інфляції, рівень безробіття, обсяг державного боргу, індекс споживчих цін, обсяг капітальних інвестицій, рівень дефіциту державного бюджету та динаміка середньої заробітної плати. Саме аналіз зазначених показників дозволяє оцінити економічні передумови формування сучасної системи оплати праці в Україні.

З метою оцінювання економічного стану України та визначення його впливу на рівень заробітної плати проведемо аналіз основних макроекономічних показників за 2021–2025 роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Основні макроекономічні показники економічного розвитку
України у 2021–2025 рр.**

Показник	2021	2022	2023	2024	2025 ¹	Відхилення по роках, %			
						2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2025/ 2024
ВВП, млрд грн	5459	5191	6537	7820	8460	-4,91	25,93	19,63	8,18
Реальний приріст ВВП, %	3,4	-28,8	5,3	4,2	3,8	-947,06	-118,40	-20,75	-9,52
Індекс споживчих цін, %	110,0	126,6	105,1	108,2	109,0	15,09	-16,98	2,95	0,74
Державний борг, % ВВП	48,9	78,4	84,2	87,1	89,0	60,33	7,40	3,44	2,18
Капітальні інвестиції, млрд грн	528	409	568	690	745	-22,54	38,88	21,48	7,97
Дефіцит державного бюджету, % ВВП	3,8	17,6	20,4	19,1	17,3	363,16	15,91	-6,37	-9,42
Експорт товарів і послуг, млрд дол. США	81,7	57,1	64,8	71,2	76,5	-30,11	13,49	9,88	7,44

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [12; 18; 21; 27; 39; 40; 47; 48]

Наведені у табл. 2.1 дані свідчать про те, що економічний стан України протягом 2021–2025 років характеризувався високим рівнем нестабільності та значним впливом кризових факторів. Найбільш суттєві зміни відбулися після початку повномасштабної війни у 2022 році, що спричинило різке скорочення економічної активності, падіння виробництва, зростання безробіття та посилення інфляційних процесів.

¹ станом на початок 2025 року

Одним із ключових показників економічного розвитку є валовий внутрішній продукт, який характеризує загальний обсяг виробництва товарів і послуг у державі. Аналіз динаміки ВВП свідчить про те, що у 2022 році економіка України зазнала різкого спаду, а реальний приріст ВВП становив – 28,8 %. Таке скорочення було обумовлене руйнуванням виробничої інфраструктури, скороченням промислового виробництва, втратою частини територій, порушенням логістичних зв'язків та зниженням інвестиційної активності. Наочне відображення динаміки валового внутрішнього продукту відображено на рис. 2.1.

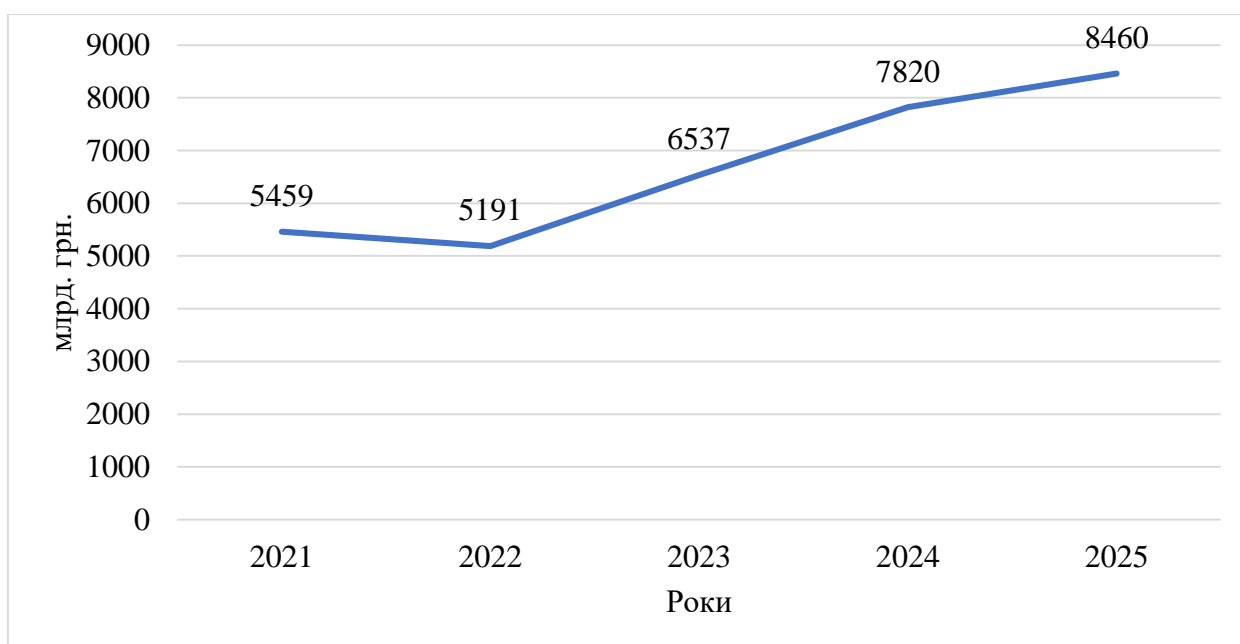

Рис. 2.1. Динаміка валового внутрішнього продукту України у 2021–2025 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [39; 40; 46; 47; 48].

Водночас у 2023–2025 роках спостерігалось поступове відновлення економіки. Зростання ВВП було пов'язане із частковою адаптацією бізнесу до умов воєнного стану, відновленням діяльності окремих галузей економіки, міжнародною фінансовою підтримкою та активізацією внутрішнього споживчого попиту. Однак навіть за умов позитивної динаміки темпи економічного зростання залишаються недостатніми для швидкого відновлення довоєнного рівня економічного розвитку.

Важливим чинником формування рівня заробітної плати є інфляція, оскільки саме вона визначає реальну купівельну спроможність населення. Аналіз індексу споживчих цін свідчить про суттєве прискорення інфляційних процесів у 2022 році. Зростання інфляції було пов'язане з дефіцитом окремих товарів, зростанням виробничих витрат, коливанням валютного курсу та порушенням логістичних процесів.

Попри певну стабілізацію інфляційної ситуації у 2023–2025 роках, рівень цін продовжував залишатися достатньо високим, що негативно впливало на реальні доходи населення. Це свідчить про те, що навіть за умов зростання номінальної заробітної плати рівень матеріального забезпечення населення зростає значно повільніше через постійне підвищення вартості життя.

Аналіз відхилень макроекономічних показників за 2021–2025 рр. дозволяє визначити основні тенденції економічного розвитку та оцінити швидкість відновлення економіки після кризових явищ.

Динаміка валового внутрішнього продукту демонструє нерівномірний характер розвитку економіки. У 2022 році ВВП скоротився на 4,91 % порівняно з 2021 роком, знизившись із 5459 млрд грн до 5191 млрд грн, що пов'язано з масштабними кризовими процесами та воєнними викликами. Водночас у наступні роки спостерігається позитивна тенденція: у 2023 році приріст становив 25,93 %, у 2024 році – 19,63 %, а у 2025 році темпи зростання уповільнилися до 8,18 %, що свідчить про поступовий перехід економіки від фази активного відновлення до більш стабільного розвитку.

Показник реального приросту ВВП характеризувався найбільш різкими коливаннями. Якщо у 2021 році економіка демонструвала позитивне зростання на рівні 3,4 %, то у 2022 році показник скоротився до –28,8 %, що відповідає відхиленню –947,06 %. Уже у 2023 році відбулося відновлення економічної активності, про що свідчить зміна тенденції та приріст на 5,3 %. У 2024–2025 роках темпи економічного зростання дещо сповільнилися, а відхилення становили –20,75 % та –9,52 % відповідно.

Індекс споживчих цін характеризувався суттєвим прискоренням інфляційних процесів у 2022 році. Рівень інфляції збільшився на 15,09 %, досягнувши 126,6 %. У 2023 році ситуація стабілізувалася, що підтверджується зниженням показника на 16,98 %. У подальшому темпи інфляції залишалися відносно стабільними: приріст у 2024 році становив 2,95 %, а у 2025 році – лише 0,74 %, що свідчить про поступову нормалізацію цінової ситуації.

Аналіз державного боргу у відсотках до ВВП демонструє стійку тенденцію до його зростання. У 2022 році показник зріс на 60,33 %, збільшившись із 48,9 % до 78,4 % ВВП. У наступні роки темпи приросту сповільнилися: 7,40 % у 2023 році, 3,44 % у 2024 році та 2,18 % у 2025 році. Це свідчить про поступове уповільнення боргового навантаження, хоча абсолютний рівень боргу залишається високим.

Капітальні інвестиції у 2022 році скоротилися на 22,54 %, зменшившись до 409 млрд грн, що стало наслідком погіршення інвестиційного клімату. Однак уже у 2023 році відбулося активне відновлення інвестиційної діяльності, а темп приросту становив 38,88 %. У 2024–2025 роках позитивна тенденція зберігалася, хоча швидкість зростання поступово сповільнювалася та становила 21,48 % і 7,97 % відповідно.

Дефіцит державного бюджету продемонстрував різке погіршення у 2022 році, коли його рівень збільшився на 363,16 % та досяг 17,6 % ВВП. У 2023 році зростання продовжилося, хоча темпи суттєво сповільнилися до 15,91 %. У 2024–2025 роках спостерігається поступове скорочення дефіциту, про що свідчать від’ємні темпи відхилення –6,37 % та –9,42 %.

Показники експорту товарів і послуг також відображають кризові тенденції 2022 року. Обсяг експорту скоротився на 30,11 %, зменшившись із 81,7 млрд дол. США до 57,1 млрд дол. США. Надалі спостерігається поступове відновлення зовнішньоекономічної активності: приріст у 2023 році становив 13,49 %, у 2024 році – 9,88 %, а у 2025 році – 7,44 %.

Таким чином, аналіз відхилень показує, що найбільш кризовим періодом став 2022 рік, тоді як у 2023–2025 роках переважають процеси економічного відновлення, хоча темпи зростання більшості показників поступово уповільнюються, що свідчить про перехід економіки до етапу стабілізації.

Суттєвий вплив на систему оплати праці має також ситуація на ринку праці. Аналіз рівня безробіття свідчить про різке погіршення ситуації у 2022 році, коли частина підприємств припинила діяльність або скоротила обсяги виробництва. Значна кількість населення була змушена змінити місце проживання або виїхати за кордон, що також вплинуло на структуру ринку праці.

У 2023–2025 роках рівень безробіття поступово скорочувався, однак продовжував залишатися значно вищим за довоєнний період. Це свідчить про збереження структурних диспропорцій на ринку праці та недостатній рівень відновлення економічної активності. Для графічного відображення змін на ринку праці було побудовано рис. 2.2.

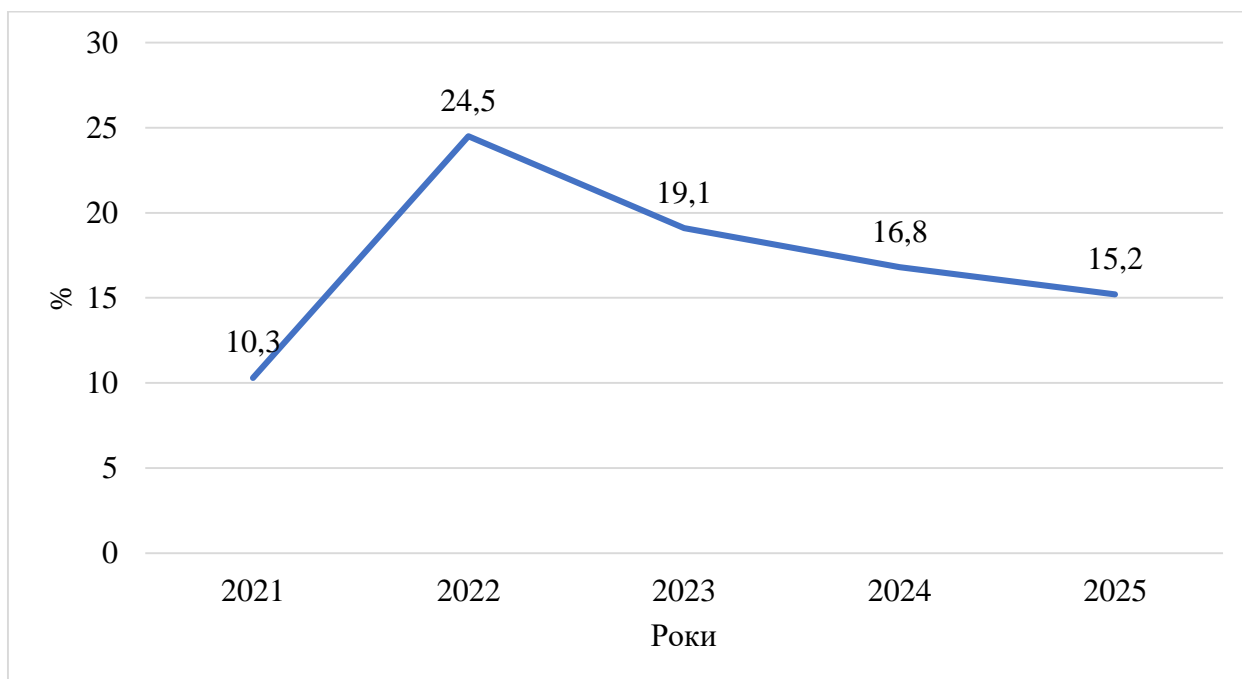

Рис. 2.2. Динаміка рівня безробіття в Україні у 2021–2025 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [39; 40; 46; 47; 48].

Водночас дефіцит кадрів у окремих галузях економіки поступово формує тенденцію до підвищення рівня заробітної плати для висококваліфікованих працівників.

Окремої уваги потребує аналіз державного боргу та дефіциту державного бюджету, оскільки саме ці показники значною мірою характеризують фінансову стійкість держави.

Упродовж досліджуваного періоду рівень державного боргу суттєво зріс. Основними причинами стали збільшення оборонних витрат, необхідність фінансування соціальних програм, відновлення інфраструктури та залучення міжнародної фінансової допомоги. Для більш детального аналізу фінансового стану держави було побудовано рис. 2.3.

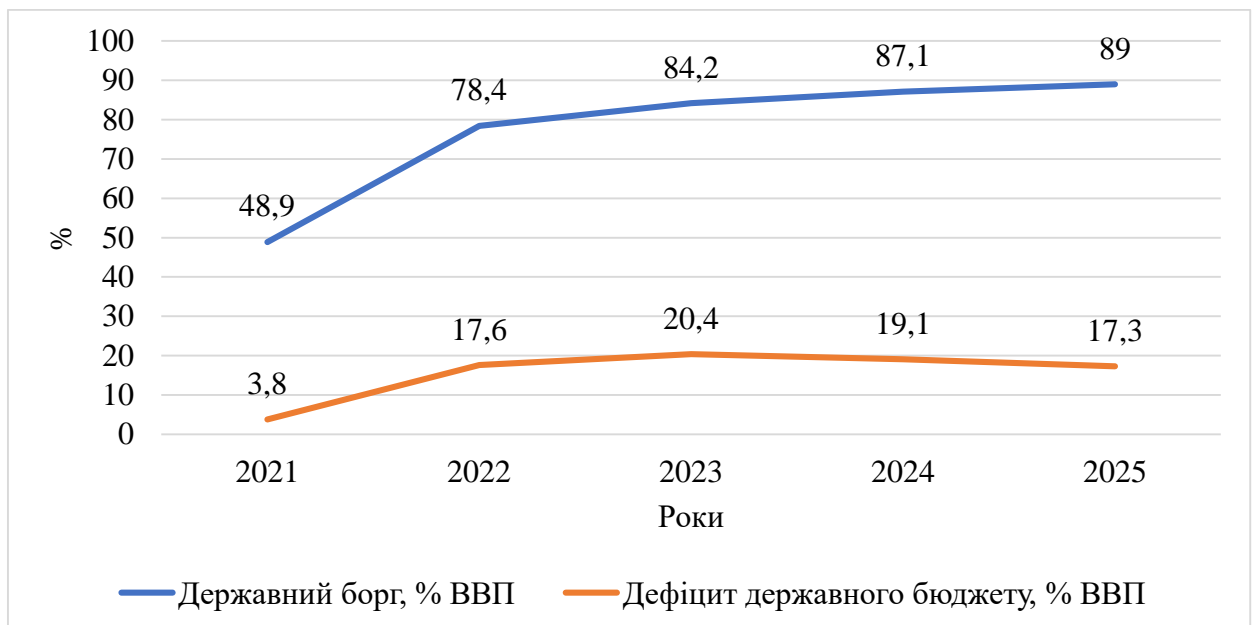

Рис. 2.3. Динаміка державного боргу та дефіциту державного бюджету України у 2021–2025 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [39; 40; 46; 47; 48].

Зростання дефіциту державного бюджету також свідчить про високий рівень навантаження на фінансову систему держави. За таких умов можливості держави щодо активного підвищення соціальних стандартів та забезпечення стрімкого зростання заробітної плати залишаються обмеженими.

Не менш важливим індикатором економічного розвитку є обсяг капітальних інвестицій, який визначає перспективи модернізації виробництва,

створення нових робочих місць та підвищення продуктивності праці. У 2022 році обсяг капітальних інвестицій суттєво скоротився через високий рівень економічних ризиків та невизначеність економічної ситуації. Проте вже у 2023–2025 роках спостерігалось поступове відновлення інвестиційної активності, що було пов'язане із міжнародною підтримкою, релокацією підприємств та розвитком окремих галузей економіки.

Позитивна динаміка інвестицій є важливою передумовою зростання рівня заробітної плати, оскільки модернізація виробництва та розвиток бізнесу сприяють підвищенню продуктивності праці та формуванню нових високооплачуваних робочих місць. Для наочного представлення інвестиційної динаміки було побудовано рис. 2.4.

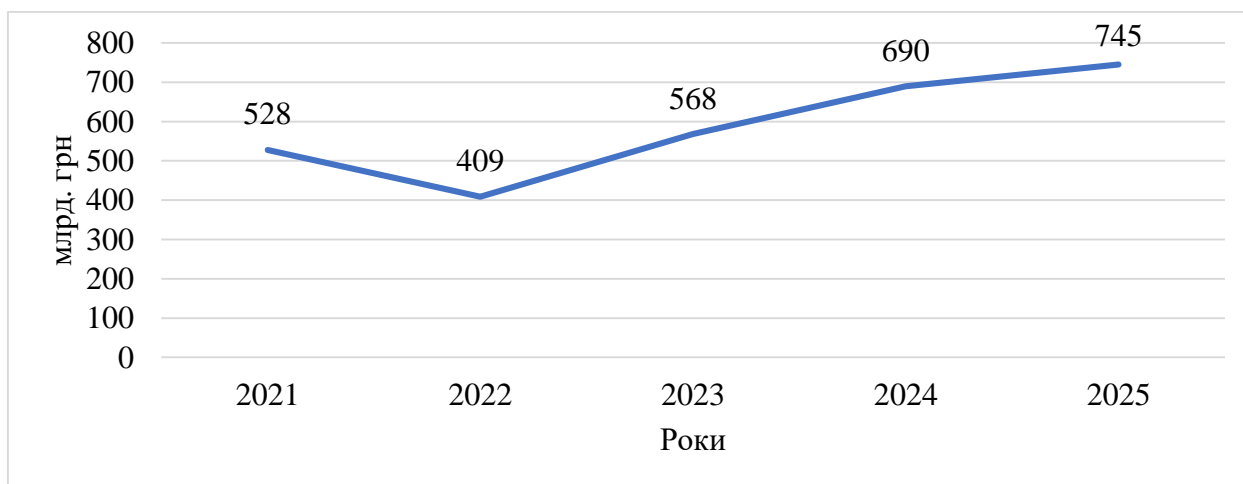

Рис. 2.4. Динаміка капітальних інвестицій в економіку України у 2021–2025 рр., млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [39; 40; 46; 47; 48].

Аналіз динаміки середньої заробітної плати свідчить про її поступове номінальне зростання протягом усього досліджуваного періоду. Однак необхідно враховувати, що в умовах високої інфляції та економічної нестабільності реальне підвищення рівня життя населення було значно нижчим. Для комплексного відображення взаємозв'язку між економічним розвитком та оплатою праці було побудовано рис. 2.5.

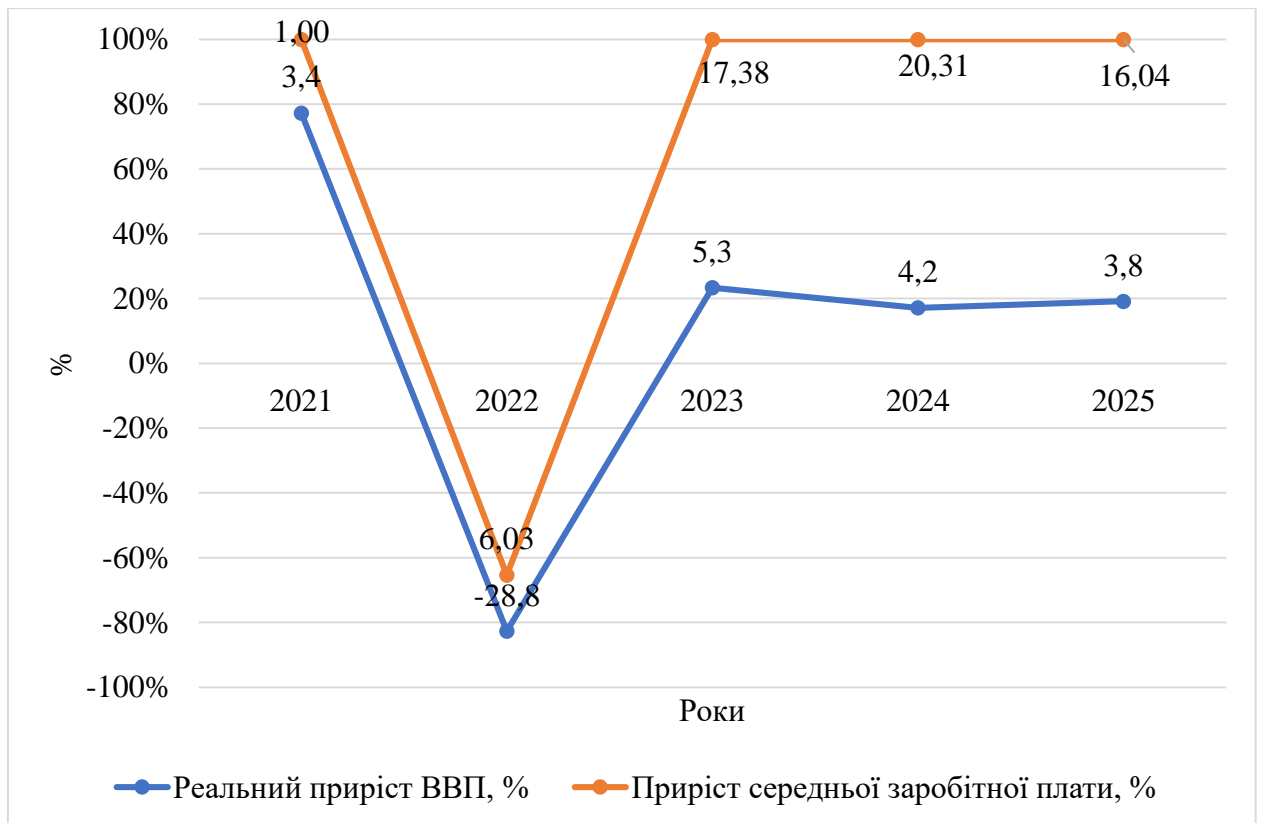

Рис. 2.5. Співвідношення темпів зростання ВВП та середньої заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [39; 40; 46; 47; 48].

Значна частина зростання доходів фактично компенсувала інфляційне знецінення коштів, а не забезпечувала реальне підвищення добробуту населення. Водночас підвищення заробітної плати у 2024–2025 роках було обумовлене не лише економічним відновленням, а й дефіцитом робочої сили, посиленням конкуренції між роботодавцями та активізацією міграційних процесів.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про те, що сучасний економічний стан України характеризується високим рівнем нестабільності, значним впливом воєнних факторів та структурними диспропорціями економіки. Незважаючи на поступове відновлення окремих макроекономічних показників, рівень економічного розвитку держави залишається недостатнім для забезпечення стабільного зростання добробуту населення та формування високого рівня заробітної плати.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що економічний стан України є визначальною передумовою формування сучасного рівня заробітної плати та безпосередньо впливає на можливості забезпечення соціально-економічної стабільності населення. Аналіз основних макроекономічних показників дозволив виявити суттєві структурні зміни в економіці України, спричинені впливом воєнного стану, інфляційних процесів та трансформації ринку праці.

Доведено, що у 2022 році економіка України зазнала масштабного скорочення, яке проявилось у падінні валового внутрішнього продукту, зростанні рівня безробіття, посиленні інфляції та скороченні інвестиційної активності. Такі процеси негативно вплинули на рівень доходів населення та значно ускладнили механізми формування фонду оплати праці.

Водночас проведений аналіз засвідчив, що у 2023–2025 роках в економіці України спостерігаються поступові відновлювальні тенденції. Зростання ВВП, часткова стабілізація інфляційних процесів, активізація інвестиційної діяльності та поступове скорочення рівня безробіття створюють передумови для стабілізації ринку праці та подальшого підвищення заробітної плати. Разом із тим встановлено, що номінальне зростання заробітної плати не супроводжується пропорційним підвищенням рівня життя населення через високі темпи інфляції та зростання вартості життя. Це свідчить про наявність дисбалансу між економічними показниками та реальною купівельною спроможністю населення.

Окремо доведено, що значне зростання державного боргу та дефіциту державного бюджету обмежує можливості держави щодо реалізації активної соціальної політики та забезпечення швидкого підвищення соціальних стандартів. Водночас позитивна динаміка інвестиційної активності та поступове відновлення економіки формують потенціал для довгострокового зростання продуктивності праці та підвищення рівня оплати праці в майбутньому.

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що сучасний рівень заробітної плати в Україні формується під впливом складного комплексу макроекономічних чинників, серед яких ключову роль відіграють динаміка ВВП, інфляційні процеси, ситуація на ринку праці, рівень інвестиційної активності та фінансова стабільність держави. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до вдосконалення державної політики у сфері оплати праці, спрямованої на забезпечення стабільного економічного розвитку, підвищення реальної купівельної спроможності населення та формування ефективної системи соціально-економічного захисту громадян.

2.2. Аналіз рівня заробітної плати та факторів її формування за регіонами України

Формування рівня заробітної плати відбувається під впливом комплексу демографічних, економічних та соціальних факторів, які визначають особливості функціонування ринку праці. Для об'єктивної оцінки тенденцій формування оплати праці доцільно проаналізувати не лише динаміку заробітної плати, а й зміни чисельності населення, рівня безробіття, гендерної структури населення та професійної диференціації доходів.

Особливої уваги потребує дослідження структурних змін у зазначених показниках, оскільки саме вони дозволяють визначити характер трансформацій на ринку праці та встановити взаємозв'язок між соціально-демографічними процесами й особливостями формування доходів населення. У зв'язку з цим доцільно провести аналіз динаміки основних демографічних та соціально-економічних показників України за 2021–2025 рр., а також оцінити їх відхилення за роками.

Тенденції зміни ключових показників, що впливають на формування заробітної плати в Україні, наведено в таблиці 2.2.

Динаміка та структурні зміни основних демографічних і соціально-економічних показників, що впливають на формування заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	2025	Відхилення по роках, %			
						2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2025/ 2024
Чисельність населення, млн осіб	41,0	34,5	33,8	32,4	31,5	-15,85	-2,03	-4,14	-2,78
Рівень безробіття, %	10,3	24,5	19,1	16,8	15,2	137,86	-	-	-9,52
Частка жінок у структурі населення, %	53,7	53,8	53,8	53,9	53,9	0,19	0,00	0,19	0,00
Частка чоловіків у структурі населення, %	46,3	46,2	46,2	46,1	46,1	-0,22	0,00	-0,22	0,00
Середня заробітна плата жінок, грн	13500	14200	17100	20300	21900	5,19	20,42	18,71	7,88
Середня заробітна плата чоловіків, грн	16200	17400	21000	24900	26800	7,41	20,69	18,57	7,63
Гендерний розрив в оплаті праці, %	16,7	18,4	18,6	18,5	18,3	10,18	1,09	-0,54	-1,08
Заробітна плата у сфері ІТ, грн	25000	31000	40500	48200	52500	24,00	30,65	19,01	8,92
Заробітна плата у промисловості, грн	14900	15800	19700	23100	24600	6,04	24,68	17,26	6,49
Заробітна плата в освіті, грн	12100	12900	14800	16100	16800	6,61	14,73	8,78	4,35

Джерело: сформовано на основі узагальнення досліджень [12; 18; 21; 27; 39; 40; 47; 48]

Аналіз динаміки та структурних змін основних демографічних і соціально-економічних показників України у 2021–2025 рр. дозволяє визначити ключові фактори впливу на формування рівня заробітної плати та трансформацію ринку праці в умовах економічної нестабільності.

Насамперед варто відзначити стійку тенденцію до скорочення чисельності населення. У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість населення скоротилася на 15,85 %, що стало найбільшим негативним

відхиленням за досліджуваний період. У наступні роки тенденція до скорочення зберігалася, проте темпи зменшення поступово уповільнювалися: у 2023 році відхилення становило $-2,03\%$, у 2024 році $-4,14\%$, а у 2025 році $-2,78\%$. Такі зміни безпосередньо впливають на скорочення трудового потенціалу країни та формують дефіцит робочої сили в окремих секторах економіки.

Рівень безробіття демонструє суттєві структурні коливання. Найбільш різке погіршення ситуації спостерігалось у 2022 році, коли показник зріс на $137,86\%$ порівняно з попереднім роком. Проте починаючи з 2023 року простежується позитивна тенденція до поступового зниження безробіття: на $22,04\%$ у 2023 році, на $12,04\%$ у 2024 році та на $9,52\%$ у 2025 році. Незважаючи на позитивну динаміку, рівень безробіття все ще залишається вищим за показники 2021 року, що свідчить про неповне відновлення ринку праці.

Аналіз гендерної структури населення показує її відносну стабільність протягом усього періоду дослідження. Частка жінок у структурі населення залишалася майже незмінною та коливалася у межах $53,7\text{--}53,9\%$, тоді як частка чоловіків змінювалася незначно, у межах $46,1\text{--}46,3\%$. Мінімальні відхилення свідчать про відсутність суттєвих структурних трансформацій у гендерному складі населення.

Дослідження рівня заробітної плати за статтю демонструє стабільне зростання доходів як серед чоловіків, так і серед жінок. При цьому темпи приросту заробітної плати чоловіків у 2022 році становили $7,41\%$, тоді як у жінок – $5,19\%$. Найвищі темпи зростання заробітної плати спостерігалися у 2023 році: $20,69\%$ серед чоловіків та $20,42\%$ серед жінок. У 2024–2025 роках темпи приросту поступово уповільнювалися, що свідчить про перехід до більш стабільної моделі формування доходів.

Водночас аналіз гендерного розриву в оплаті праці підтверджує збереження нерівності у доходах. У 2022 році гендерний розрив збільшився на $10,18\%$, а його максимальне значення було зафіксовано у 2023 році. Лише у

2024–2025 роках спостерігається незначне скорочення розриву, однак проблема нерівномірності оплати праці між чоловіками та жінками залишається актуальною.

Аналіз професійної диференціації заробітної плати демонструє нерівномірність розвитку окремих галузей економіки. Найбільш динамічне зростання характерне для сфери інформаційних технологій, де у 2022 році приріст становив 24,00 %, у 2023 році – 30,65 %, а у 2024 році – 19,01 %. Це свідчить про високий попит на цифрові професії та посилення ролі технологічного сектору в економіці.

У промисловості також спостерігається позитивна динаміка, хоча темпи зростання є помірнішими: найбільше відхилення зафіксовано у 2023 році на рівні 24,68 %. Натомість сфера освіти характеризується більш стриманими темпами зростання заробітної плати: від 6,61 % у 2022 році до 4,35 % у 2025 році, що свідчить про збереження проблеми недостатнього фінансового забезпечення соціально орієнтованих професій.

Таким чином, результати аналізу структурних змін показують, що формування заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр. відбувалося під впливом комплексних демографічних, економічних та соціальних факторів. Основними тенденціями стали скорочення чисельності населення, поступове відновлення ринку праці, стійке зростання заробітних плат та збереження професійної й гендерної диференціації доходів.

У сучасних умовах глобальних економічних трансформацій та стрімкого розвитку цифрових технологій людський капітал перетворюється на один із найважливіших стратегічних ресурсів держави. Саме рівень професійної підготовки населення, здатність працівників адаптуватися до нових умов праці та ефективність використання трудового потенціалу визначають конкурентоспроможність національної економіки. Разом із цим сучасний ринок праці характеризується високою динамічністю та нестабільністю, оскільки темпи технологічних змін значно випереджають можливості адаптації системи зайнятості та професійної підготовки кадрів.

Для України проблема трансформації ринку праці набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни, економічної нестабільності та масштабних демографічних змін. Упродовж 2023–2025 років вітчизняний ринок праці зазнав суттєвих структурних змін, які супроводжувалися скороченням чисельності економічно активного населення, зміною форм зайнятості, посиленням міграційних процесів та дефіцитом кваліфікованих кадрів. Додатковий вплив на розвиток трудових відносин здійснюють трансформації податкового законодавства, зміни умов організації праці, поширення дистанційної зайнятості та активне впровадження цифрових технологій у діяльність підприємств [9; 39].

У сучасних умовах рівень заробітної плати виступає не лише основним джерелом доходів населення, а й одним із ключових індикаторів соціально-економічного розвитку держави. Саме динаміка середньої заробітної плати дозволяє оцінити рівень добробуту населення, стан ринку праці, фінансові можливості підприємств та загальну економічну ситуацію в країні. Проте зростання номінальної заробітної плати не завжди свідчить про реальне покращення рівня життя населення, оскільки одночасно на економіку впливають інфляційні процеси, підвищення вартості товарів і послуг, коливання валютного курсу та зростання податкового навантаження [40]. Протягом 2023–2025 років в Україні спостерігалася тенденція до поступового підвищення середньої заробітної плати, однак це зростання відбувалося в умовах надзвичайно складної економічної ситуації.

Важливо враховувати, що через воєнний стан Державна служба статистики України з лютого 2022 року тимчасово припинила щомісячну публікацію офіційних статистичних даних щодо середньої заробітної плати. У зв'язку з цим основними джерелами аналізу стали щоквартальні статистичні відомості за видами економічної діяльності, а також інформація Пенсійного фонду України та Національного банку України. Починаючи з 2025 року, публікацію щомісячних статистичних даних було поступово відновлено, що дозволило більш детально оцінювати тенденції розвитку ринку праці та

доходів населення. За статистичними даними, у 2023 році середній рівень заробітної плати в Україні демонстрував поступове відновлення після різкого економічного шоку, спричиненого початком повномасштабної війни.

У 2024 році тенденція до зростання заробітної плати зберігалася завдяки адаптації бізнесу до нових умов функціонування, частковому відновленню економічної активності та гострому дефіциту трудових ресурсів.

У 2025 році середня заробітна плата продовжила зростати, однак значна частина цього зростання була спричинена необхідністю компенсації інфляційних втрат населення та посиленням конкуренції роботодавців за працівників (рис. 2.6).

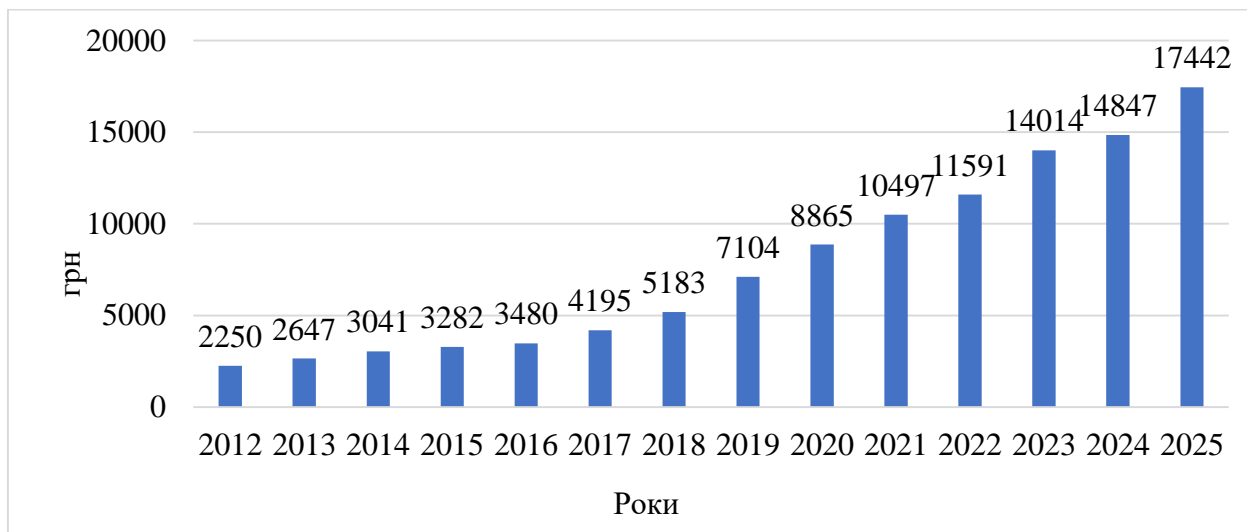

Рис. 2.6. Динаміка середньої заробітної плати в розрахунку на одного штатного працівника, грн

Джерело: побудовано автором за даними [9; 39; 40].

Попри позитивну динаміку заробітної плати, реальний рівень життя населення залишається нестабільним. Зростання цін на продукти харчування, житлово-комунальні послуги, паливо та інші товари першої необхідності значною мірою нівелює підвищення доходів населення. Таким чином, навіть за умов збільшення номінальної заробітної плати купівельна спроможність громадян залишається обмеженою. Однією з найгостріших проблем сучасного ринку праці України є демографічна криза, яка суттєво загострилася в умовах війни. Упродовж 2023–2025 років чисельність населення України

продовжувала скорочуватися внаслідок зовнішньої міграції, природного скорочення населення, втрат через військові дії та тимчасової окупації частини територій. За оцінками фахівців, скорочення чисельності населення за останні роки стало найбільшим за весь період незалежності України. Суттєве погіршення демографічної ситуації призводить до прискорення процесів старіння населення та скорочення частки економічно активних громадян. У результаті цього зменшується чисельність працездатного населення, що негативно впливає на функціонування ринку праці, систему соціального забезпечення та можливості економічного відновлення держави. Водночас проблема дефіциту кадрів стає дедалі більш відчутною для більшості підприємств і установ (рис. 2.7).

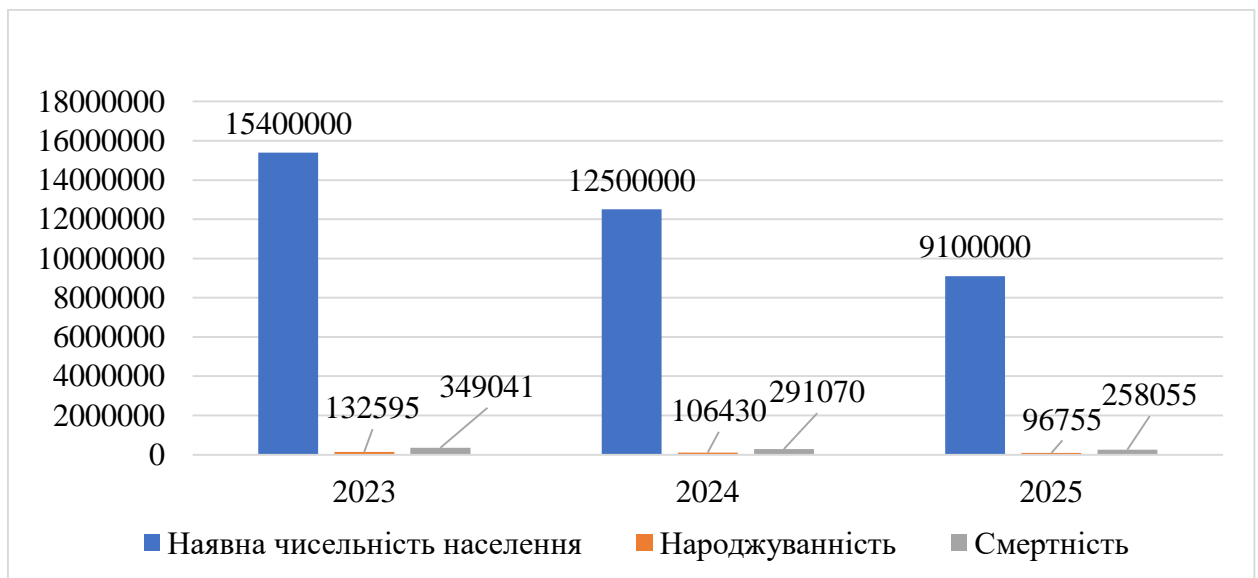

Рис. 2.7. Динаміка чисельності населення України у 2023–2025 роках, осіб

Джерело: побудовано автором за даними [9; 39; 40].

Негативні демографічні процеси безпосередньо впливають на рівень зайнятості та безробіття населення. Упродовж 2023–2025 років український ринок праці функціонує в умовах одночасного скорочення кількості робочої сили та зниження рівня економічної активності населення. Воєнні дії, вимушене переміщення населення, мобілізація та труднощі із працевлаштуванням внутрішньо переміщених осіб суттєво ускладнюють ситуацію на ринку праці. Водночас попит роботодавців на працівників

поступово відновлюється. У 2024–2025 роках спостерігається збільшення кількості вакансій, особливо у сферах логістики, торгівлі, промисловості, будівництва та сфери послуг. Проте пропозиція робочої сили залишається недостатньою, що призводить до зниження конкуренції між кандидатами та загострення кадрового дефіциту. За оцінками роботодавців та експертів ринку праці, проблема нестачі кадрів у 2025 році стала однією з найсерйозніших перешкод для функціонування бізнесу. Основними причинами дефіциту працівників є масова зовнішня міграція населення, мобілізаційні процеси, невідповідність професійних навичок сучасним вимогам роботодавців та нерівномірний розподіл трудових ресурсів між регіонами країни. Наслідком цих процесів стало зростання навантаження на ринок праці та підвищення рівня безробіття, особливо у перші роки повномасштабної війни. Разом із цим у 2024–2025 роках поступово формуються передумови для стабілізації ситуації завдяки адаптації економіки до умов воєнного стану, розвитку внутрішнього підприємництва та активізації державних програм підтримки зайнятості населення (рис. 2.8).

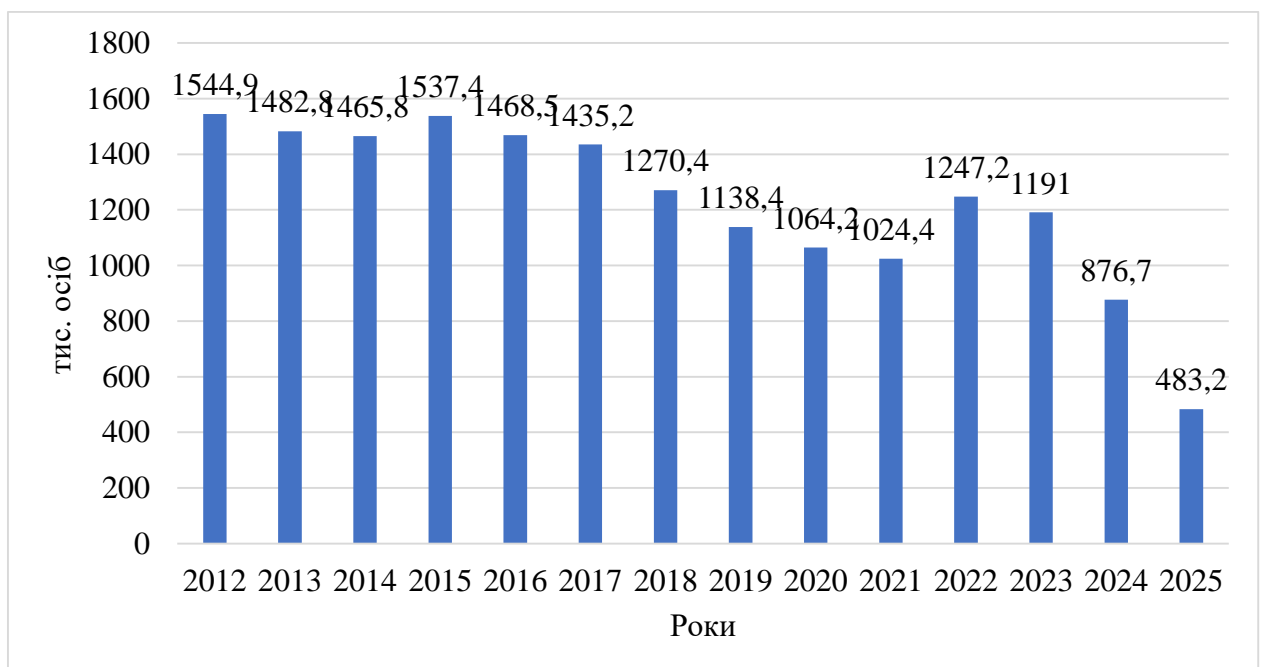

Рис. 2.8. Динаміка кількості зареєстрованих безробітних в Україні, тис. осіб

Джерело: побудовано автором за даними [9; 39; 40].

Водночас дефіцит кваліфікованих кадрів стимулює роботодавців до підвищення заробітної плати, що стає одним із ключових чинників формування сучасної системи оплати праці в Україні (рис. 2.9).

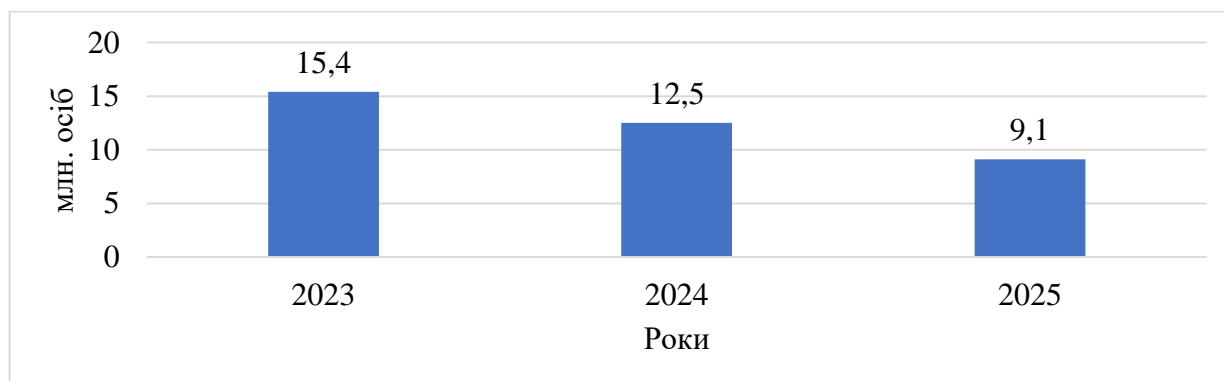

Рис. 2.9. Динаміка чисельності зайнятого населення України, млн осіб

Джерело: побудовано автором за даними [9; 39; 40].

Отже, сучасний економічний стан України характеризується складними структурними трансформаціями ринку праці, демографічною кризою, дефіцитом трудових ресурсів та нестабільністю соціально-економічного середовища. Водночас поступова адаптація бізнесу до умов воєнного стану, відновлення економічної активності та посилення конкуренції за людський капітал формують нові умови функціонування системи оплати праці. Саме тому дослідження економічних передумов формування рівня заробітної плати є важливим етапом аналізу сучасного стану ринку праці України.

Поглиблений аналіз проблем формування заробітної плати доцільно здійснювати не лише через опис факторів впливу, а й через дослідження статистичної динаміки показників оплати праці. Саме графічне відображення тенденцій дозволяє простежити приховані закономірності, циклічність змін та наслідки кризових явищ для ринку праці України. Варто зазначити, що у зв'язку з повномасштабною війною в Україні Державна служба статистики з лютого 2022 року тимчасово припинила щомісячне оприлюднення інформації щодо середньої заробітної плати. Водночас, починаючи з 2025 року, систематичну публікацію відповідних показників було відновлено.

У період з 2022 по 2025 роки офіційна інформаційна база формувалася переважно на основі квартальних даних за видами економічної діяльності, а також узагальнених показників середньої заробітної плати по Україні, які надавав Пенсійний фонд України. Ця обставина сама по собі свідчить про наявність серйозних структурних викликів в економіці держави. Адже обмеження статистичного моніторингу є характерною ознакою періоду високої невизначеності, коли значна частина підприємств припиняє діяльність, змінює місце розташування або переходить у нестандартні режими функціонування. Разом із тим навіть за умов війни заробітна плата в Україні поступово зростала номінально. Проте таке підвищення не завжди означало реальне покращення добробуту населення. Значна інфляція, підвищення вартості житлово-комунальних послуг, транспортних витрат та продовольства фактично зменшували купівельну спроможність працівників. Тобто формальне збільшення доходів не супроводжувалося пропорційним підвищенням рівня життя. Особливо показовим є аналіз регіонального аспекту, представлений на рис. 2.10.

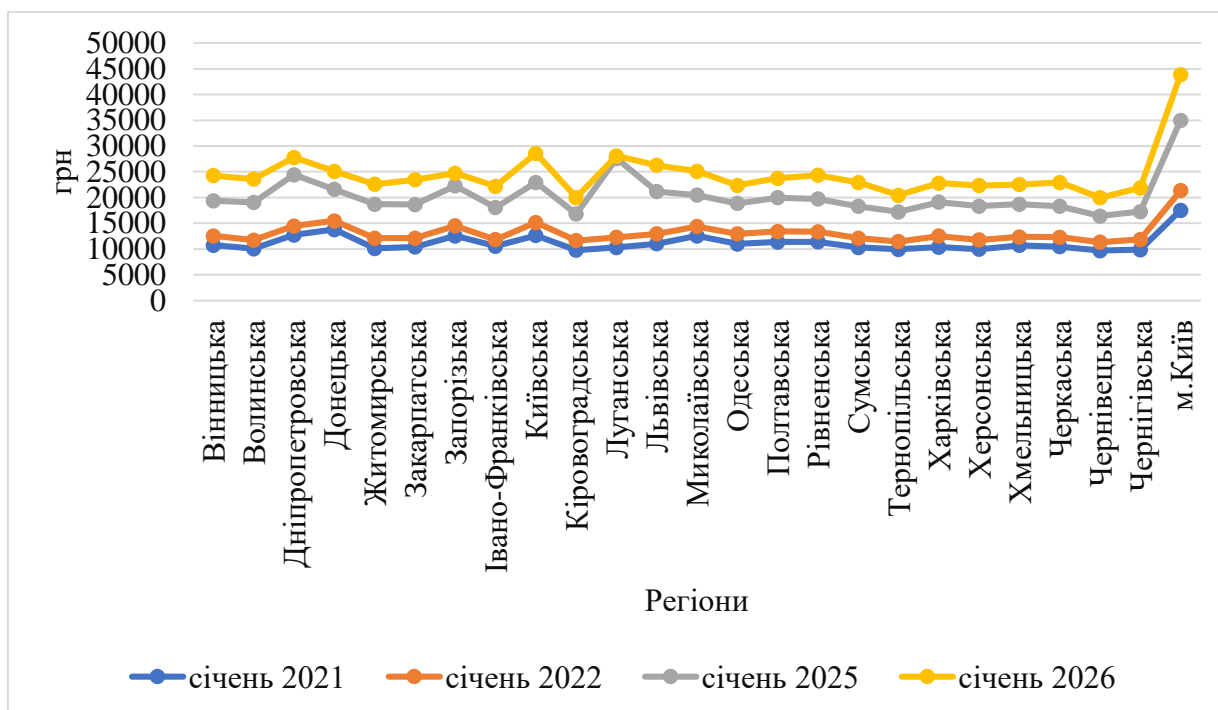

Рис. 2.10. Середньомісячна заробітна плата по регіонам України у 2021, 2022, 2025, 2026 рр. (станом на початок року), грн.

Джерело: побудовано автором за даними [9; 39; 40].

Аналіз регіонального розподілу заробітної плати, представлений на рис. 2.10, свідчить про наявність стійкої та системної територіальної диференціації доходів населення в Україні. Найважливішою особливістю є те, що нерівність між регіонами має структурний характер, тобто формується не випадково, а під впливом довгострокових економічних факторів.

Зокрема, можна виділити кілька ключових закономірностей:

1) Концентрація високих зарплат у економічно розвинених центрах. Столиця та великі промислові й ділові регіони стабільно демонструють найвищі рівні оплати праці. Це зумовлено: високою часткою секторів із високою доданою вартістю (ІТ, фінанси, логістика), концентрацією інвестицій, наявністю великих роботодавців.

2) Системне відставання периферійних регіонів. Аграрні та менш індустріалізовані області характеризуються нижчим рівнем зарплат через: обмежену диверсифікацію економіки, низьку продуктивність праці, слабку інвестиційну активність.

3) Посилення диспропорцій у воєнний період. Війна виступила каталізатором нерівності: східні та південні регіони зазнали економічних втрат; центральні та західні області отримали імпульс розвитку через релокацію бізнесу.

У результаті формується нова економічна реальність, де: регіональна диференціація переходить із помірної у глибоку асиметрію; відбувається перерозподіл економічної активності між територіями; зростає залежність рівня зарплати від безпекового фактору. Особливо важливим є ефект «замкненого кола»: низька зарплата – міграція – дефіцит кадрів – зниження економіки – ще нижча зарплата.

Таким чином, можна зробити узагальнюючий висновок, що регіональна нерівність заробітної плати є не просто наслідком, а одним із ключових чинників економічної нестабільності України; без її зменшення неможливо досягти збалансованого розвитку держави. Для більш ґрунтовного дослідження регіональних особливостей формування заробітної плати

доцільно застосувати комплекс методичних підходів, наведених у підрозділі 1.2. Використання системи абсолютних, відносних, структурних та статистичних показників дозволяє не лише оцінити сучасний рівень заробітної плати, але й визначити ступінь диференціації між регіонами України, динаміку змін та вплив економічних факторів на формування доходів населення.

З метою оцінювання динаміки заробітної плати проведемо аналіз основних показників оплати праці в Україні за 2021–2025 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка основних показників заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	2025	Відхилення по роках, %			
						2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2025/ 2024
Фонд оплати праці, млрд грн	1795	1912	2286	2734	3158	6,52	19,56	19,60	15,51
Середньооблікова чисельність працівників, млн осіб	10,68	10,72	10,93	11,02	11,14	0,37	1,96	0,82	1,09
Середня заробітна плата, грн	14014	14859	17442	20985	24350	6,03	17,38	20,31	16,04
Темп зростання заробітної плати, %	100,0	106,0	117,4	120,3	116,0	6,00	10,75	2,47	-3,57
Темп приросту заробітної плати, %	–	6,0	17,4	20,3	16,0	–	190,00	16,67	-21,1
Індекс інфляції	1,10	1,266	1,051	1,082	1,090	15,09	-16,98	2,95	0,74
Реальна заробітна плата, грн	12740	11737	16596	19395	22339	-7,87	41,40	16,87	15,18
Частка ФОП у ВВП, %	32,9	36,8	35,0	35,0	37,3	11,85	-4,89	0,00	6,57

Джерело: розраховано автором на основі статистичних та аналітичних даних [12; 18; 27; 39; 40]

Аналіз даних табл. 2.2 свідчить про те, що протягом 2021–2025 років в Україні спостерігалось поступове зростання номінальної заробітної плати. Загалом за досліджуваний період середня заробітна плата зросла на 10336 грн або майже на 74 %.

Основними факторами такого зростання стали інфляційні процеси, підвищення мінімальної заробітної плати, дефіцит робочої сили та часткове відновлення економічної активності після кризового періоду 2022 року. Водночас проведений аналіз показує, що зростання номінальної заробітної плати не завжди супроводжувалося відповідним підвищенням реальних доходів населення. Особливо складною ситуація була у 2022 році, коли через різке прискорення інфляції реальна заробітна плата фактично скоротилася. Це свідчить про суттєвий вплив інфляційних процесів на купівельну спроможність населення.

Для графічного відображення динаміки номінальної та реальної заробітної плати було побудовано рис. 2.11.

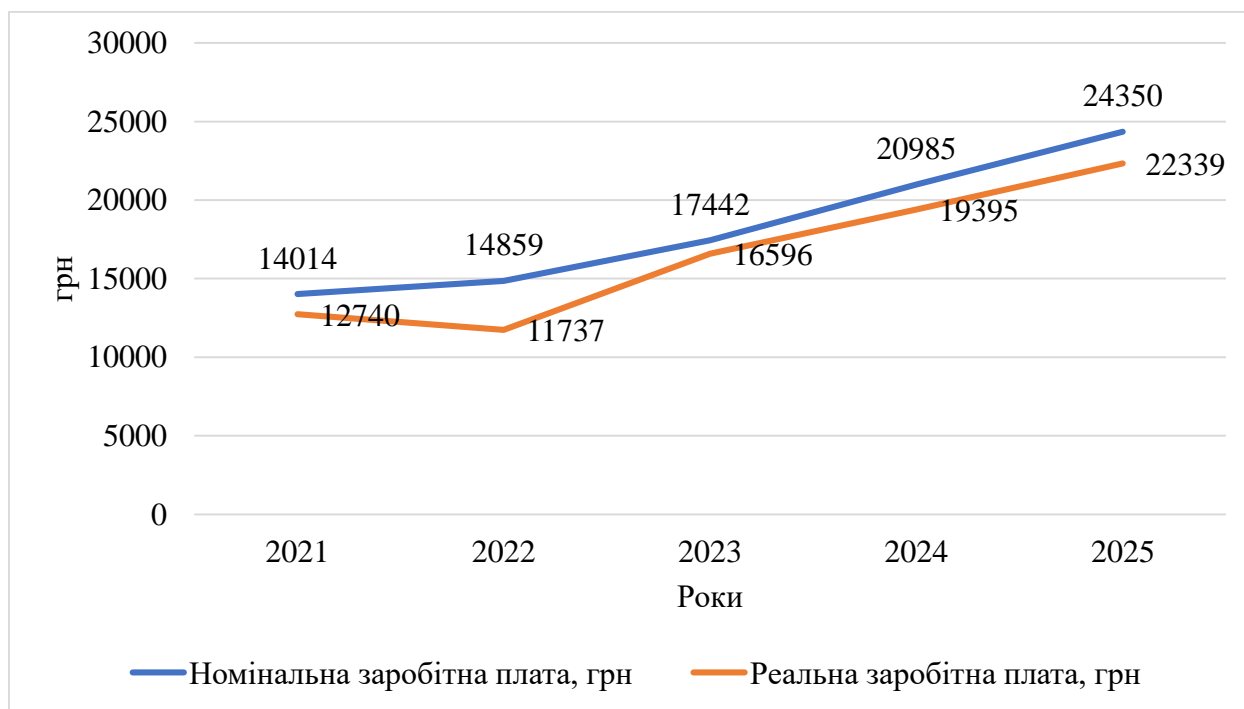

Рис. 2.11. Динаміка номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр., грн.

Джерело: побудовано автором за даними [12; 18; 27; 39; 40].

Важливим напрямом аналізу є оцінювання регіональної диференціації заробітної плати, оскільки в Україні спостерігається значна нерівномірність рівня доходів населення між регіонами. Для проведення порівняльного аналізу регіональної диференціації заробітної плати було обрано 10 регіонів України, які характеризуються різним рівнем соціально-економічного розвитку,

галузевою структурою економіки та особливостями функціонування ринку праці. До вибірки включено регіони-лідери за рівнем оплати праці, промислово розвинені області, регіони із середніми показниками доходів населення, а також області з відносно нижчим рівнем заробітної плати.

Такий підхід дозволяє сформувати репрезентативну вибірку для дослідження міжрегіональних диспропорцій, виявити основні тенденції територіальної диференціації доходів населення та оцінити вплив економічної спеціалізації регіонів на формування рівня заробітної плати. Включення до аналізу всіх регіонів України в межах даного дослідження є менш доцільним, оскільки може ускладнити порівняльний аналіз і знизити наочність представлення результатів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Рейтинг регіонів України за рівнем середньої заробітної плати у
2025 році**

Місце	Регіон	Середня заробітна плата, грн	Відхилення від середнього рівня по Україні, грн ²
1	м. Київ	29500	+5150
2	Дніпропетровська обл.	25800	+1450
3	Київська обл.	25100	+750
4	Львівська обл.	23800	-550
5	Одеська обл.	23500	-850
6	Харківська обл.	22900	-1450
7	Полтавська обл.	22400	-1950
8	Вінницька обл.	21500	-2850
9	Тернопільська обл.	20100	-4250
10	Чернівецька обл.	19600	-4750

Джерело: розраховано автором на основі узагальнених статистичних даних [21; 39]

Найвищі показники заробітної плати традиційно характерні для економічно розвинених регіонів та великих міст, тоді як у частині західних і центральних областей рівень оплати праці залишається нижчим. Проведене рейтингове оцінювання свідчить про суттєву диференціацію рівня заробітної плати між регіонами України. Найвищий рівень оплати праці характерний для

² Середній рівень заробітної плати по Україні у 2025 році – 24350 грн

міста Києва, що пояснюється високою концентрацією фінансового сектору, ІТ-компаній, державних установ та великих підприємств. Водночас у регіонах із нижчим рівнем економічної активності та менш розвиненою промисловістю середня заробітна плата суттєво нижча. Для оцінювання ступеня регіональної диференціації заробітної плати використано коефіцієнт диференціації за формулою 1.2, розрахунок показав:

$$Kd = \frac{29500}{19600} = 1,51$$

Отримане значення свідчить про те, що максимальний рівень середньої заробітної плати в Україні перевищує мінімальний у 1,5 раза, що підтверджує наявність суттєвих регіональних диспропорцій у сфері оплати праці. Для наочного представлення регіональної диференціації доцільно побудувати рис. 2.12.

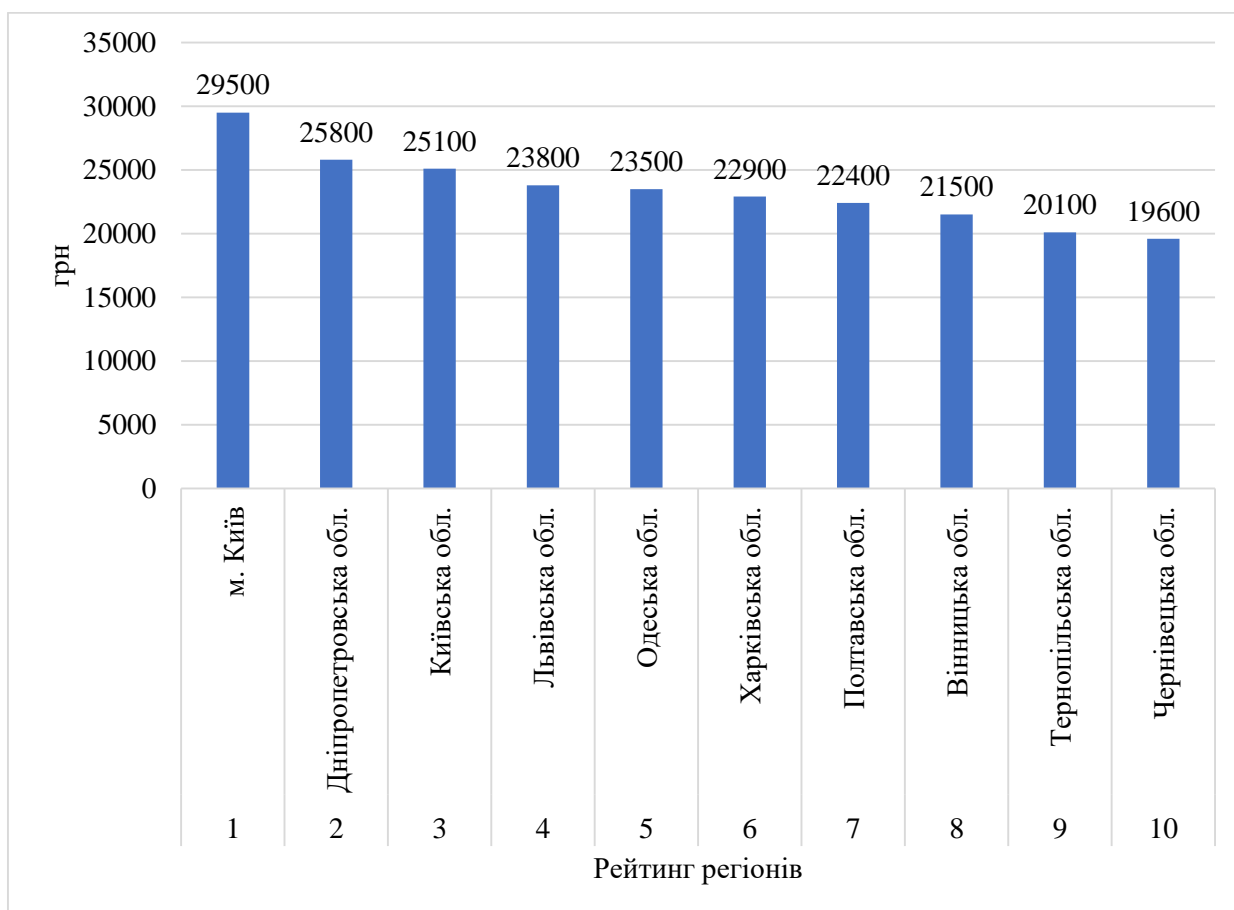

Рис. 2.12. Рейтинг регіонів України за рівнем середньої заробітної плати у 2025 р., грн.

Джерело: побудовано автором за даними [21; 39].

У межах статистичного аналізу також доцільно оцінити рівень варіації заробітної плати між регіонами. Для цього використовується середнє квадратичне відхилення (формула 1.8) та коефіцієнт варіації (формула 1.8).

За результатами розрахунків коефіцієнт варіації становив близько 13,8 %, що свідчить про помірний рівень регіональної неоднорідності заробітної плати.

Наступним етапом дослідження є проведення факторного аналізу впливу продуктивності праці на рівень заробітної плати. Саме продуктивність праці є одним із ключових чинників формування доходів населення та ефективності використання трудових ресурсів. Розрахунок продуктивності праці здійснювався за формулою 1.7 (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Аналіз впливу продуктивності праці на рівень заробітної плати в Україні у 2021–2025 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
Обсяг виробленої продукції (ВВП), млрд грн	5459	5191	6537	7820	8460
Середньооблікова чисельність працівників, млн осіб	10,68	10,72	10,93	11,02	11,14
Продуктивність праці, тис. грн/особу	511,1	484,2	598,1	709,6	759,4
Середня заробітна плата, грн	14014	14859	17442	20985	24350
Темп зростання продуктивності праці, %	100,0	94,7	123,5	118,6	107,0

Джерело: розраховано автором

Проведений факторний аналіз свідчить про наявність прямого взаємозв'язку між продуктивністю праці та рівнем заробітної плати. У періоди зростання продуктивності праці спостерігається також підвищення середньої заробітної плати. Це пояснюється тим, що підвищення ефективності використання трудових ресурсів забезпечує зростання доходів підприємств та створює можливості для збільшення фонду оплати праці.

Особливо помітне зростання продуктивності праці спостерігалось у 2023–2025 роках, коли економіка України почала поступово адаптуватися до умов воєнного стану. Водночас необхідно враховувати, що частина зростання продуктивності була пов'язана не лише з підвищенням ефективності праці, а й зі скороченням чисельності працівників у окремих секторах економіки.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать про те, що сучасний стан заробітної плати в Україні характеризується поступовим номінальним зростанням доходів населення, однак рівень реальної заробітної плати значною мірою залежить від інфляційних процесів та загального економічного стану держави. Водночас в Україні зберігається суттєва регіональна диференціація заробітної плати, а продуктивність праці продовжує залишатися одним із ключових факторів формування рівня оплати праці.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасний стан заробітної плати в Україні характеризується складною та неоднорідною динамікою, яка формується під впливом економічних, соціальних, інфляційних та регіональних чинників. Аналіз основних показників оплати праці за 2021–2025 роки дозволив виявити тенденцію до зростання номінальної заробітної плати, однак доведено, що таке зростання не завжди супроводжувалося відповідним підвищенням реального рівня життя населення.

У ході дослідження встановлено, що найбільш негативний вплив на систему оплати праці мали інфляційні процеси та економічна нестабільність, які особливо посилювалися у 2022 році. Високий рівень інфляції призвів до зниження купівельної спроможності населення та фактичного скорочення реальної заробітної плати, незважаючи на формальне зростання номінальних доходів.

Проведене рейтингове оцінювання регіонів України підтвердило наявність суттєвої регіональної диференціації заробітної плати. Найвищий рівень оплати праці характерний для економічно розвинених регіонів та міста Києва, тоді як у частині областей рівень доходів населення залишається значно нижчим. Це свідчить про нерівномірність соціально-економічного розвитку територій та концентрацію економічної активності у найбільш урбанізованих регіонах.

Результати факторного аналізу дозволили встановити прямий взаємозв'язок між продуктивністю праці та рівнем заробітної плати. Доведено, що підвищення продуктивності праці створює передумови для збільшення фонду оплати праці та забезпечення зростання доходів населення. Водночас ефективність використання трудових ресурсів в Україні продовжує залежати від рівня технологічного розвитку, інвестиційної активності та загального стану економіки.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасний стан заробітної плати в Україні формується під впливом складного комплексу макроекономічних, соціальних та регіональних факторів, які визначають рівень доходів населення, купівельну спроможність та ефективність функціонування ринку праці. Аналіз економічного стану України дозволив виявити, що формування системи оплати праці в сучасних умовах значною мірою залежить від динаміки валового внутрішнього продукту, інфляційних процесів, рівня безробіття, інвестиційної активності та фінансової стабільності держави.

Доведено, що протягом 2021–2025 років економіка України функціонувала в умовах підвищеної нестабільності, спричиненої воєнним станом, структурними трансформаціями економіки та кризовими явищами на ринку праці. Встановлено, що найбільш критичним для економічного розвитку став 2022 рік, коли спостерігалось суттєве скорочення валового внутрішнього продукту, різке зростання рівня безробіття, прискорення інфляційних процесів та погіршення інвестиційного клімату. Такі процеси негативно вплинули на систему формування заробітної плати та зумовили погіршення матеріального становища населення.

Разом із тим проведений аналіз показав, що у 2023–2025 роках в економіці України поступово формуються відновлювальні тенденції. Зростання ВВП, стабілізація окремих макроекономічних показників, поступове скорочення рівня безробіття та активізація інвестиційної діяльності створюють передумови для стабілізації ринку праці та подальшого підвищення рівня заробітної плати. Однак встановлено, що темпи економічного відновлення залишаються недостатніми для повноцінного забезпечення високого рівня соціально-економічного добробуту населення.

Проведено комплексний аналіз сучасного стану заробітної плати в Україні із використанням динамічного, порівняльного, статистичного та факторного аналізу. На основі проведених розрахунків встановлено, що протягом досліджуваного періоду в Україні спостерігалось поступове зростання номінальної заробітної плати. Проте доведено, що таке зростання значною мірою було зумовлене інфляційними процесами, а не реальним підвищенням рівня життя населення.

Проведений аналіз реальної заробітної плати підтвердив, що інфляція суттєво впливає на купівельну спроможність населення та фактично знижує ефективність підвищення номінальних доходів. Особливо негативний вплив інфляційних процесів спостерігався у 2022 році, коли високий рівень інфляції призвів до зниження реальної заробітної плати та погіршення матеріального забезпечення населення.

У ході рейтингового оцінювання регіонів України встановлено наявність суттєвої регіональної диференціації заробітної плати. Виявлено, що найвищий рівень оплати праці характерний для міста Києва та економічно розвинених регіонів із високою концентрацією промислового виробництва, фінансового сектору та сфери послуг. Водночас у частині регіонів рівень заробітної плати залишається значно нижчим за середньодержавний показник, що свідчить про нерівномірність економічного розвитку територій та поглиблення соціально-економічних диспропорцій.

Результати статистичного аналізу підтвердили наявність помірної, але стійкої диференціації заробітної плати між регіонами України. Розрахунок коефіцієнта диференціації та коефіцієнта варіації дозволив встановити, що регіональна нерівномірність доходів населення залишається однією з ключових проблем сучасного ринку праці України.

Проведений факторний аналіз дозволив визначити прямий взаємозв'язок між продуктивністю праці та рівнем заробітної плати. Встановлено, що зростання продуктивності праці сприяє підвищенню фонду оплати праці та створює передумови для збільшення доходів населення. Водночас ефективність використання трудових ресурсів в Україні значною мірою залежить від рівня інвестиційної активності, технологічного розвитку підприємств та загального економічного стану держави.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що сучасна система формування заробітної плати в Україні характеризується значним впливом макроекономічної нестабільності, інфляційних процесів та регіональних диспропорцій. Незважаючи на поступове зростання номінальних доходів населення, проблема недостатньої реальної купівельної спроможності заробітної плати та нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів продовжує залишатися актуальною. Це свідчить про необхідність удосконалення державної політики у сфері оплати праці, спрямованої на забезпечення стабільного економічного розвитку, підвищення продуктивності праці, зростання реальних доходів населення та зменшення регіональної диференціації заробітної плати.

Результати проведеного теоретичного та аналітичного дослідження свідчать про наявність низки системних проблем у сфері формування заробітної плати в Україні, серед яких особливе значення мають недостатній рівень реальної купівельної спроможності населення, значна регіональна диференціація доходів, вплив інфляційних процесів, дисбаланси ринку праці та залежність рівня оплати праці від загального економічного стану держави.

Проведений аналіз підтвердив, що сучасна система оплати праці в Україні потребує комплексного вдосконалення, спрямованого не лише на підвищення номінального рівня заробітної плати, а й на забезпечення стабільного зростання реальних доходів населення, підвищення ефективності використання трудових ресурсів та зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває необхідність формування ефективного механізму державного регулювання оплати праці, удосконалення системи мотивації працівників, стимулювання продуктивності праці та адаптації національного ринку праці до європейських соціально-економічних стандартів. Важливим напрямом також є забезпечення збалансованого розвитку регіонів, підтримка інвестиційної активності та створення умов для формування конкурентоспроможного ринку праці.

Саме тому у третьому розділі доцільно зосередити увагу на визначенні основних напрямів удосконалення системи формування заробітної плати в Україні, розробленні практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики у сфері оплати праці, а також обґрунтуванні перспектив підвищення реальної заробітної плати та рівня соціально-економічного забезпечення населення в умовах сучасних економічних трансформацій.

РОЗДІЛ 3

ПЛАНУВАННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

3.1. Розробка заходів щодо підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації

Сучасний етап розвитку економіки України супроводжується значними трансформаційними процесами, які безпосередньо впливають на рівень доходів населення, функціонування ринку праці та систему формування заробітної плати. Проведений у попередніх розділах аналіз дозволив встановити, що в Україні зберігається суттєва регіональна диференціація заробітної плати, а реальний рівень доходів населення значною мірою залежить від економічного потенціалу регіону, рівня зайнятості, інвестиційної активності та продуктивності праці.

У сучасних умовах проблема підвищення рівня заробітної плати набуває особливої актуальності, оскільки саме рівень доходів населення визначає рівень соціального добробуту, купівельну спроможність населення, масштаби трудової міграції та загальний рівень економічної стабільності держави. Водночас значні регіональні диспропорції у сфері оплати праці поглиблюють соціально-економічну нерівність між територіями, посилюють відтік трудових ресурсів із менш розвинених регіонів та стримують формування збалансованого ринку праці.

Саме тому одним із ключових завдань сучасної державної соціально-економічної політики є розробка ефективної системи заходів, спрямованих на підвищення рівня заробітної плати, зростання реальної купівельної спроможності населення та поступове зменшення регіональної диференціації доходів населення.

Передусім слід зазначити, що підвищення рівня заробітної плати неможливе без забезпечення стабільного економічного розвитку держави.

Саме економічне зростання формує основу для збільшення фонду оплати праці, створення нових робочих місць та підвищення продуктивності праці. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати стимулювання розвитку національного виробництва, підтримка підприємницької діяльності та активізація інвестиційних процесів [12; 18].

Особливого значення в сучасних умовах набуває підтримка малого та середнього бізнесу, оскільки саме цей сектор економіки забезпечує значну частину робочих місць та формує основу регіонального економічного розвитку. Розширення програм кредитування підприємств, зниження податкового навантаження для бізнесу, розвиток державних програм підтримки підприємництва та стимулювання релокації підприємств у безпечні регіони дозволить створити додаткові можливості для підвищення рівня зайнятості населення та зростання заробітної плати.

Водночас необхідно враховувати, що номінальне підвищення заробітної плати не завжди забезпечує реальне покращення матеріального становища населення. За умов високого рівня інфляції суттєва частина зростання доходів фактично компенсує підвищення цін на товари та послуги. Саме тому важливим напрямом державної політики має стати забезпечення макроекономічної стабільності та стримування інфляційних процесів [21].

З метою систематизації основних напрямів підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації доцільно сформулювати відповідну таблицю (табл. 3.1).

Одним із найважливіших факторів зростання заробітної плати є підвищення продуктивності праці. У сучасних умовах ефективність використання трудових ресурсів значною мірою залежить від рівня технологічного розвитку підприємств, ступеня автоматизації виробництва та професійної підготовки працівників. Саме тому важливим напрямом державної політики має стати стимулювання модернізації виробництва та впровадження інноваційних технологій [6; 17].

Таблиця 3.1

Комплекс заходів щодо підвищення рівня заробітної плати та скорочення регіональної диференціації доходів населення України в умовах воєнної економіки

Група заходів	Захід	Механізм реалізації	Економічний ефект	Кількісне обґрунтування
1	2	3	4	5
Організаційні	Розширення програм релокації підприємств у безпечні регіони. Формування регіональних програм підтримки роботодавців	Створення регіональних індустріальних кластерів та компенсація логістичних витрат. Компенсація частини витрат на оплату праці нових працівників	Збереження зайнятості та розширення регіональних ринків праці. Стимулювання легального працевлаштування	Збільшення зайнятості у приймаючих регіонах на 3–5 %, створення до 50–70 тис. робочих місць. Зростання офіційної зайнятості на 2–4 %
Економічні	Стимулювання інвестицій у депресивні регіони. Програми підтримки малого та середнього бізнесу	Податкові стимули та державні гарантії інвесторам. Пільгове кредитування та грантові програми	Формування нових робочих місць і підвищення фонду оплати праці. Розширення підприємницької активності	Потенційне збільшення капітальних інвестицій на 10–15 %. Збільшення кількості МСП на 5–8 %
Соціально-трудові	Перегляд механізму формування мінімальної заробітної плати. Скорочення тіньової зайнятості	Прив'язка до фактичного прожиткового мінімуму та продуктивності праці. Посилення цифрового контролю та мотивації роботодавців	Підвищення доходів низкооплачуваних працівників. Зростання офіційного фонду оплати праці	Прогнозоване збільшення доходів на 8–12 %. Легалізація до 10 % неформальної зайнятості
Інноваційно-цифрові	Масове впровадження цифрових технологій та автоматизації. Розвиток дистанційної зайнятості	Програми цифрової трансформації підприємств. Створення цифрової інфраструктури та програм перекваліфікації	Підвищення продуктивності праці. Залучення населення з постраждалих регіонів	Зростання продуктивності на 7–12 %. Розширення доступу до зайнятості на 5–7 %

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5
Воєнно-адаптаційні	Програми відновлення регіонів, що постраждали від бойових дій Програми перекваліфікації ВПО та ветеранів	Державні та міжнародні програми реконструкції Спеціалізовані освітні програми та ваучери	Відновлення економічної активності Розширення пропозиції робочої сили	Збільшення регіонального ВРП на 4–6 % у середньостроковій перспективі Залучення до ринку праці додатково 100–150 тис. осіб

Джерело: розроблено автором на основі результатів проведеного дослідження.

Запропоновані заходи сформовані з урахуванням виявлених у другому розділі диспропорцій, зокрема регіональної нерівномірності доходів, високого рівня безробіття, демографічних втрат, воєнних ризиків та структурних змін ринку праці.

Підвищення продуктивності праці дозволяє підприємствам збільшувати обсяги виробництва, підвищувати конкурентоспроможність продукції та формувати додаткові фінансові ресурси для підвищення рівня оплати праці. Особливо актуальним це є для промислових регіонів України, де модернізація виробництва може стати основою довгострокового економічного розвитку.

Важливим напрямом підвищення рівня доходів населення є також удосконалення державної політики у сфері оплати праці. У сучасних умовах необхідним є поступове підвищення мінімальної заробітної плати відповідно до темпів інфляції та рівня прожиткового мінімуму.

Водночас надмірне адміністративне підвищення заробітної плати без відповідного економічного підґрунтя може призвести до посилення інфляційного тиску та зростання фінансового навантаження на бізнес.

У зв'язку з цим особливого значення набуває забезпечення балансу між економічними можливостями підприємств та необхідністю підвищення соціальних стандартів населення. Одним із важливих напрямів у цій сфері є

вдосконалення системи колективно-договірного регулювання оплати праці та посилення ролі соціального партнерства між державою, роботодавцями та працівниками [29].

Не менш важливою проблемою сучасного ринку праці залишається тінізація доходів населення. Значна частина працівників отримує частину заробітної плати неофіційно, що негативно впливає на рівень соціального захисту населення, обсяги податкових надходжень та фінансову стабільність системи соціального страхування. Саме тому одним із ключових напрямів державної політики має стати посилення контролю за дотриманням трудового законодавства та створення стимулів для легалізації зайнятості.

У сучасних умовах особливу увагу необхідно приділяти регіональній політиці у сфері оплати праці.

Проведений у попередньому розділі аналіз підтвердив наявність значної регіональної диференціації заробітної плати в Україні. Найвищий рівень доходів населення спостерігається у місті Києві та промислово розвинених регіонах, тоді як частина областей характеризується нижчим рівнем економічної активності та обмеженими можливостями працевлаштування.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати підтримка економічного розвитку депресивних регіонів. До основних інструментів такої підтримки можна віднести розвиток транспортної та виробничої інфраструктури, створення індустріальних парків, стимулювання інвестиційної активності та розвиток регіональних програм підтримки підприємництва [32].

З метою більш детального обґрунтування напрямів зменшення регіональної диференціації заробітної плати доцільно сформулювати таблицю (табл. 3.2).

Основні напрями удосконалення державної політики у сфері оплати праці та інструменти зменшення регіональної диференціації доходів населення більш детально систематизовано у додатку Б.

**Напрями зменшення регіональної диференціації заробітної плати в
Україні**

Проблема	Заходи вирішення	Очікуваний ефект
Низький рівень економічної активності окремих регіонів	Державна підтримка регіонального бізнесу	Створення нових робочих місць
Відтік трудових ресурсів	Підвищення рівня оплати праці та розвиток соціальної інфраструктури	Зменшення трудової міграції
Низький рівень інвестицій	Податкові стимули для інвесторів	Розвиток виробництва та підвищення доходів
Дефіцит кваліфікованих кадрів	Розвиток професійної освіти та перекваліфікації	Підвищення продуктивності праці
Високий рівень тіньової зайнятості	Посилення контролю та стимулювання офіційного працевлаштування	Легалізація доходів населення

Джерело: розроблено автором.

Особливої актуальності у сучасних умовах набуває розвиток людського капіталу. Високий рівень професійної підготовки працівників безпосередньо впливає на продуктивність праці, конкурентоспроможність працівників на ринку праці та рівень їх доходів. Саме тому важливим напрямом державної політики має стати розвиток системи професійної освіти, перекваліфікації та безперервного навчання населення.

Не менш важливим є стимулювання цифровізації економіки та розвитку високотехнологічних секторів. Саме сфери ІТ, інженерії, логістики, фінансових технологій та цифрових послуг сьогодні формують найбільш конкурентоспроможні робочі місця з високим рівнем оплати праці. Розвиток таких галузей дозволить не лише підвищити рівень доходів населення, а й сприятиме інтеграції України до європейського економічного простору.

Таким чином, підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації в Україні потребує реалізації комплексної державної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання, підтримку підприємництва, розвиток регіональної економіки, підвищення продуктивності праці та вдосконалення системи соціально-трудових відносин.

Лише поєднання економічних, соціальних та інституційних заходів дозволить забезпечити стабільне зростання реальних доходів населення та формування ефективного й конкурентоспроможного ринку праці.

Для оцінки практичної результативності запропонованих заходів було здійснено прогнозний розрахунок їх потенційного впливу на ключові показники ринку праці. Результати свідчать, що найбільший економічний ефект може бути досягнутий за рахунок поєднання заходів підвищення продуктивності праці, скорочення тіньової зайнятості та розвитку регіональних програм підтримки зайнятості (табл. 3.3).

3.2. Планування показників зростання заробітної плати з урахуванням виявлених факторів

У сучасних умовах нестабільності економічного середовища питання прогнозування та планування показників заробітної плати набуває особливої актуальності. Саме ефективне планування рівня оплати праці дозволяє не лише визначити перспективи підвищення добробуту населення, а й оцінити можливості забезпечення соціально-економічної стабільності держави, розвитку ринку праці та скорочення регіональних диспропорцій.

Проведений у попередніх розділах аналіз дозволив встановити, що сучасний рівень заробітної плати в Україні формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких ключове значення мають темпи економічного зростання, рівень інфляції, продуктивність праці, інвестиційна активність, ситуація на ринку праці та регіональні особливості економічного розвитку. Саме тому планування показників зростання заробітної плати повинно базуватися на врахуванні впливу зазначених факторів та прогнозуванні їх подальшої динаміки.

У сучасних умовах для України особливого значення набуває забезпечення не лише номінального зростання заробітної плати, а й

підвищення її реальної купівельної спроможності. Це обумовлено тим, що високий рівень інфляції та нестабільність економічної ситуації можуть суттєво знижувати ефективність підвищення доходів населення.

Очікується, що протягом 2026–2028 років в Україні спостерігатиметься поступове зростання валового внутрішнього продукту, підвищення продуктивності праці та скорочення рівня безробіття.

Особливо важливим для забезпечення стабільного зростання заробітної плати є прогнозоване зниження темпів інфляції. Саме стримування інфляційних процесів створює передумови для підвищення реальної купівельної спроможності населення та забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку держави (рис. 3.1).

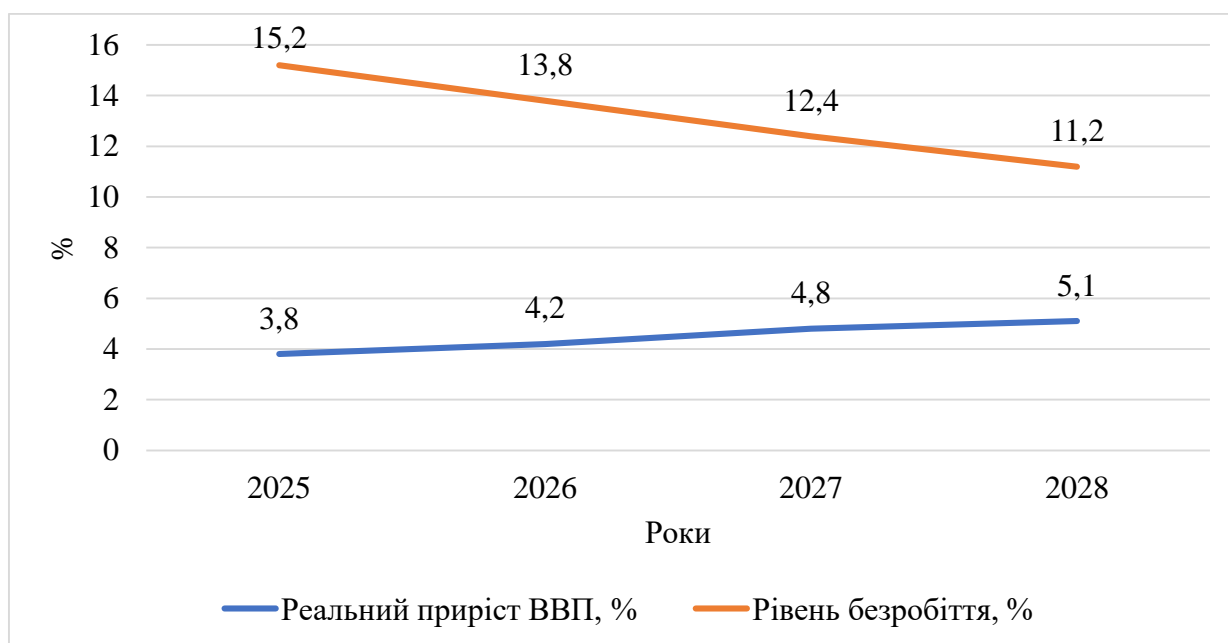

Рис. 3.3. Прогноз динаміки ВВП та рівня безробіття в Україні у 2025–2028 рр., %

Джерело: побудовано автором

Одним із ключових елементів планування є прогнозування показників середньої заробітної плати. Зростання заробітної плати в Україні у перспективному періоді повинно забезпечуватися не лише адміністративним підвищенням соціальних стандартів, а насамперед підвищенням

продуктивності праці, розвитком виробництва та активізацією інвестиційної діяльності.

Аналіз прогнозних показників свідчить про те, що за умов стабілізації економічної ситуації та реалізації запропонованих заходів у сфері державної політики оплати праці в Україні можливе поступове зростання як номінальної, так і реальної заробітної плати. Очікується, що у 2028 році середня номінальна заробітна плата може досягти понад 34 тис. грн, що майже на 43 % перевищуватиме показник 2025 року.

Водночас особливого значення набуває саме прогнозоване зростання реальної заробітної плати. Зниження темпів інфляції дозволить забезпечити підвищення купівельної спроможності населення та створить передумови для покращення рівня життя громадян. Для графічного відображення прогнозної динаміки заробітної плати побудували рис. 3.4.

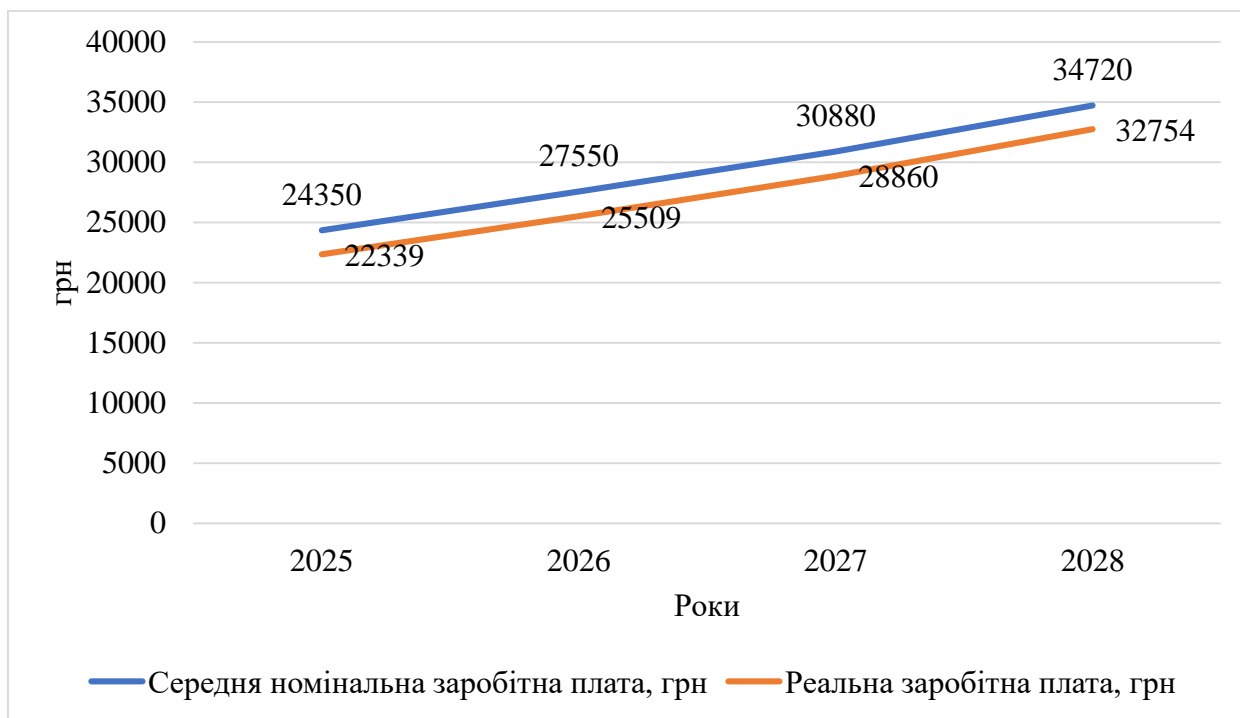

Рис. 3.4. Прогноз динаміки номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2025–2028 рр.

Джерело: побудовано автором

Особливу увагу у процесі планування необхідно приділяти проблемі регіональної диференціації заробітної плати. Проведений у попередньому розділі аналіз підтвердив, що в Україні зберігається значний розрив між

регіонами за рівнем доходів населення. Саме тому одним із ключових завдань державної політики має стати забезпечення більш збалансованого регіонального розвитку.

Проведений прогноз свідчить про можливість поступового скорочення регіональної диференціації заробітної плати в Україні. Найвищі темпи зростання заробітної плати прогножуються саме у регіонах із нижчим рівнем доходів населення, що дозволить частково зменшити міжрегіональні диспропорції. Для оцінювання ступеня регіональної диференціації заробітної плати використано коефіцієнт диференціації за формулою 1.2.

У 2025 році:

$$Kd = \frac{29500}{19600} = 1,51$$

Прогнозований показник на 2028 рік:

$$Kd = \frac{40500}{28100} = 1,44$$

Отримані результати свідчать про поступове скорочення регіональної нерівності у сфері оплати праці. Для наочного представлення прогнозної динаміки регіональної диференціації побудували рис. 3.5.

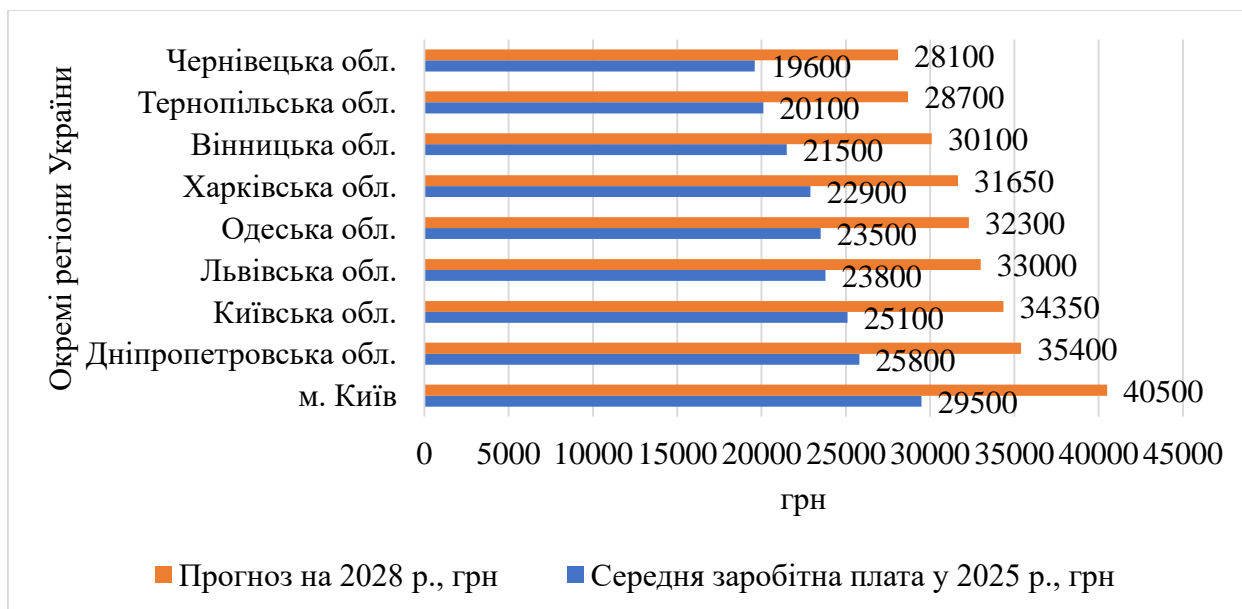

Рис. 3.5. Прогноз зміни регіональної диференціації заробітної плати в окремих регіонах України у 2025–2028 рр., грн.

Джерело: побудовано автором

Важливим напрямом планування є також оцінювання впливу продуктивності праці на перспективи підвищення заробітної плати. У сучасних умовах саме зростання продуктивності праці повинно стати основним джерелом підвищення доходів населення та конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, результати проведеного прогнозування дозволяють зробити висновок, що за умов реалізації запропонованих заходів у сфері економічної та соціальної політики в Україні можливе поступове підвищення рівня заробітної плати, зростання реальних доходів населення та скорочення регіональної диференціації. Водночас ефективність реалізації прогнозованих показників значною мірою залежатиме від стабільності макроекономічної ситуації, темпів економічного відновлення, рівня інвестиційної активності та результативності державної політики у сфері оплати праці.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективне планування показників зростання заробітної плати повинно базуватися на комплексному врахуванні макроекономічних, соціальних та регіональних факторів, які формують сучасний стан ринку праці та рівень доходів населення в Україні.

Проведене прогнозування дозволило визначити перспективи поступового економічного відновлення України у 2026–2028 роках, що проявлятиметься у зростанні валового внутрішнього продукту, підвищенні продуктивності праці, скороченні рівня безробіття та активізації інвестиційної діяльності. Встановлено, що саме стабілізація економічної ситуації та підвищення ефективності використання трудових ресурсів створюють основу для забезпечення стійкого зростання заробітної плати.

У ході дослідження доведено, що за умов реалізації запропонованих заходів середня номінальна заробітна плата в Україні матиме тенденцію до поступового зростання, а зниження темпів інфляції сприятиме підвищенню реальної купівельної спроможності населення. Це дозволить не лише

покращити матеріальне становище громадян, а й стимулюватиме внутрішній споживчий попит та розвиток національної економіки.

Окремо встановлено, що важливим напрямом державної політики має стати скорочення регіональної диференціації заробітної плати. Проведені прогнозні розрахунки підтвердили можливість поступового зменшення міжрегіональних диспропорцій за рахунок підтримки економічного розвитку регіонів, активізації інвестиційної діяльності та створення нових робочих місць у менш економічно розвинених областях України.

Таблиця 3.3

Прогнозний економічний ефект від впровадження запропонованих заходів щодо підвищення рівня заробітної плати в Україні

Захід	Базовий показник (2025 р.)	Прогнозована зміна	Формула розрахунку	Очікуваний результат
Скорочення рівня безробіття	15,2 %	-2,0 в.п.	$15,2 - 2,0$	13,2 %
Зростання середньої зарплати через підвищення продуктивності праці	24 350 грн	+8 %	$24\ 350 \times 1,08$	26 298 грн
Легалізація тіньової зайнятості	10 % неформальної зайнятості	+5 % легалізації	$24\ 350 \times 0,05$	+1 218 грн потенційного приросту доходів
Розвиток регіональних програм зайнятості	12,8 млн економічно активного населення	+3 % зайнятості	$12,8 \times 0,03$	+384 тис. робочих місць
Програми перекваліфікації та цифровізації	середня продуктивність = 100 %	+7 %	$100 \times 1,07$	+7 % продуктивності праці
Скорочення регіонального розриву зарплат	9 900 грн (між max і min регіоном)	-15 %	$9\ 900 \times 0,15$	зменшення розриву на 1 485 грн

Джерело: розраховано автором на основі результатів дослідження.

Таким чином, результати проведеного прогнозування дозволяють зробити висновок, що забезпечення стабільного зростання заробітної плати в Україні можливе лише за умов комплексного поєднання економічних,

інвестиційних, соціальних та регіональних заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці, розвиток людського капіталу, підтримку підприємництва та забезпечення макроекономічної стабільності держави.

Проведені розрахунки показують, що реалізація запропонованих заходів потенційно дозволить збільшити середню заробітну плату до 26 298 грн, скоротити рівень безробіття до 13,2 % та зменшити регіональну диференціацію доходів приблизно на 1 485 грн. Це свідчить про практичну доцільність запропонованих рекомендацій навіть в умовах воєнної економіки.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що проблема підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації в Україні має комплексний характер і потребує системного підходу до її вирішення. Доведено, що сучасний рівень доходів населення формується під впливом макроекономічних, соціальних, інвестиційних та регіональних чинників, а тому ефективність державної політики у сфері оплати праці безпосередньо залежить від загального стану економічного розвитку держави.

У ході дослідження визначено, що одним із ключових напрямів підвищення заробітної плати є стимулювання економічного розвитку, підтримка підприємницької діяльності та активізація інвестиційних процесів. Встановлено, що саме зростання економічної активності створює передумови для збільшення фонду оплати праці, підвищення рівня зайнятості населення та формування конкурентного ринку праці.

Проведений аналіз дозволив обґрунтувати важливість підвищення продуктивності праці як основного фактора зростання доходів населення. Доведено, що модернізація виробництва, цифровізація економіки, впровадження інноваційних технологій та розвиток професійної освіти сприяють підвищенню ефективності використання трудових ресурсів і забезпечують можливості для зростання заробітної плати.

Окремо встановлено, що суттєвою проблемою сучасного ринку праці України залишається значна регіональна диференціація заробітної плати. Виявлено, що нерівномірність економічного розвитку регіонів, концентрація

інвестиційної активності у великих містах та різний рівень розвитку інфраструктури формують істотні диспропорції у рівні доходів населення. Це зумовлює необхідність реалізації ефективної регіональної політики, спрямованої на підтримку депресивних територій, розвиток місцевого підприємництва та створення нових робочих місць.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що підвищення рівня заробітної плати в Україні та зменшення регіональної диференціації можливе лише за умов реалізації комплексної державної соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання, розвиток людського капіталу, підвищення продуктивності праці, активізацію інвестиційної діяльності та вдосконалення системи державного регулювання оплати праці.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного дослідження встановлено, що проблема підвищення рівня заробітної плати в Україні та зменшення регіональної диференціації доходів населення є однією з ключових соціально-економічних проблем сучасного розвитку держави. Проведений аналіз підтвердив, що рівень заробітної плати безпосередньо залежить від загального стану економіки, продуктивності праці, інвестиційної активності, ефективності державної політики та рівня регіонального розвитку.

Обґрунтовано основні напрями підвищення рівня заробітної плати та скорочення міжрегіональних диспропорцій у сфері доходів населення. Доведено, що забезпечення стабільного зростання заробітної плати потребує реалізації комплексної державної політики, яка повинна поєднувати економічні, соціальні, інвестиційні та інституційні механізми впливу. Встановлено, що ключовими умовами підвищення доходів населення є стимулювання економічного розвитку, підтримка підприємництва,

модернізація виробництва, розвиток людського капіталу та підвищення продуктивності праці.

У ході дослідження визначено, що одним із найважливіших чинників формування конкурентного ринку праці є ефективна регіональна політика. Виявлено, що значна диференціація заробітної плати між регіонами України обумовлена нерівномірністю економічного розвитку територій, різним рівнем інвестиційної привабливості, концентрацією виробничих потужностей та неоднаковими можливостями працевлаштування населення. Саме тому важливим напрямом державної політики має стати підтримка економічного розвитку депресивних регіонів, розвиток місцевої інфраструктури, стимулювання створення нових робочих місць та активізація регіональних інвестиційних процесів.

Особливу увагу у третьому розділі приділено питанням планування показників зростання заробітної плати з урахуванням виявлених факторів впливу. Проведене прогнозування дозволило визначити перспективи поступового підвищення рівня оплати праці в Україні у 2026–2028 роках за умов стабілізації макроекономічної ситуації та реалізації запропонованих заходів державної політики. Встановлено, що зростання валового внутрішнього продукту, підвищення продуктивності праці, скорочення рівня безробіття та активізація інвестиційної діяльності створюють передумови для забезпечення стійкого підвищення як номінальної, так і реальної заробітної плати.

Проведені прогнозні розрахунки дозволили встановити, що за умови поступового зниження темпів інфляції та стабілізації економічної ситуації в Україні можливе підвищення купівельної спроможності населення та покращення рівня соціального добробуту громадян. Доведено, що реальне зростання заробітної плати має базуватися не лише на адміністративному підвищенні соціальних стандартів, а насамперед на підвищенні ефективності економіки та продуктивності праці. У процесі дослідження також встановлено, що важливою умовою скорочення регіональної диференціації

заробітної плати є забезпечення випереджальних темпів економічного розвитку регіонів із нижчим рівнем доходів населення. Саме підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток інфраструктури, стимулювання інвестиційної діяльності та створення сучасних робочих місць у регіонах дозволять поступово зменшити міжрегіональні диспропорції у сфері оплати праці.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що забезпечення стабільного зростання заробітної плати в Україні потребує комплексного підходу, який повинен поєднувати заходи економічного стимулювання, підвищення продуктивності праці, розвитку людського капіталу, удосконалення системи державного регулювання оплати праці та реалізації ефективної регіональної політики. Лише за умов узгодженої взаємодії держави, бізнесу та суспільства можливе формування конкурентоспроможного ринку праці, підвищення рівня життя населення та забезпечення соціально-економічної стабільності держави.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було здійснено комплексне теоретичне, аналітичне та практичне обґрунтування особливостей формування заробітної плати в регіонах України, а також визначено перспективні напрями її підвищення в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. Актуальність обраної теми обумовлена тим, що заробітна плата сьогодні виступає не лише основним джерелом доходів населення, але й одним із ключових індикаторів економічної стабільності держави, рівня розвитку регіонів, соціального добробуту населення та ефективності функціонування ринку праці. В умовах воєнного стану, посилення інфляційних процесів, трудової міграції та регіональної нерівності проблема формування гідного рівня оплати праці набуває особливого значення для забезпечення подальшого економічного розвитку України.

У першому розділі роботи було досліджено теоретичні та методичні основи формування й аналізу заробітної плати за регіонами України. Узагальнення наукових підходів дозволило встановити, що заробітна плата є складною соціально-економічною категорією, яка поєднує інтереси працівника, роботодавця та держави, виконуючи водночас відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції. Доведено, що ефективна система оплати праці має забезпечувати не лише компенсацію витрат праці, а й формувати мотивацію до професійного розвитку, підвищення продуктивності праці та зміцнення трудового потенціалу держави.

У межах першого розділу також було систематизовано основні фактори, що впливають на формування заробітної плати в регіонах України. Встановлено, що регіональна диференціація доходів населення формується під впливом комплексу економічних, демографічних, галузевих, інституційних та воєнних чинників. Особливу роль серед них відіграють рівень економічного розвитку регіону, галузева спеціалізація, інвестиційна привабливість, рівень зайнятості населення та безпекова ситуація. Проведений

аналіз дозволив зробити висновок, що в умовах воєнного часу регіональна нерівність заробітної плати не лише посилюється, але й стає одним із факторів економічної нестабільності та посилення трудової міграції.

Дослідження методичних підходів до аналізу заробітної плати показало, що найбільш ефективним є комплексне використання статистичних, динамічних, порівняльних та факторних методів аналізу. У роботі було обґрунтовано доцільність використання показників середньої заробітної плати, темпів зростання, коефіцієнтів диференціації та варіації, а також методів оцінювання впливу продуктивності праці на рівень доходів населення. Це дозволило сформувавши методичну основу для проведення подальшого аналітичного дослідження.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено комплексний аналіз рівня заробітної плати та економічних умов її формування в Україні. Дослідження макроекономічних показників за останні роки дозволило встановити, що економіка України функціонує в умовах підвищеної нестабільності, спричиненої воєнними ризиками, інфляційними процесами, скороченням обсягів виробництва та структурними змінами на ринку праці. Виявлено, що навіть за умов номінального зростання заробітної плати реальні доходи населення залишаються нестабільними через високий рівень інфляції та зростання вартості життя.

Проведений аналіз регіональних особливостей формування заробітної плати підтвердив наявність суттєвої диференціації між регіонами України. Встановлено, що найвищий рівень оплати праці характерний для міста Києва та економічно розвинених регіонів із високою концентрацією бізнесу, промислового виробництва та сфери інформаційних технологій. Водночас у менш урбанізованих та аграрних областях рівень заробітної плати суттєво нижчий, що свідчить про нерівномірність економічного розвитку територій. Доведено, що така ситуація посилює трудову міграцію, поглиблює соціально-економічні диспропорції та негативно впливає на розвиток регіональних ринків праці.

Результати факторного аналізу дозволили встановити прямий взаємозв'язок між продуктивністю праці та рівнем заробітної плати. Доведено, що підвищення ефективності використання трудових ресурсів, модернізація виробництва та зростання інвестиційної активності створюють передумови для збільшення фонду оплати праці та підвищення рівня доходів населення. Водночас встановлено, що в сучасних умовах система оплати праці в Україні значною мірою залежить від макроекономічної стабільності, темпів економічного відновлення та ефективності державної соціально-економічної політики.

У третьому розділі роботи було обґрунтовано напрями підвищення рівня заробітної плати та зменшення регіональної диференціації доходів населення. У ході дослідження встановлено, що забезпечення стабільного зростання заробітної плати потребує реалізації комплексної державної політики, спрямованої на стимулювання економічного розвитку, підтримку підприємництва, розвиток людського капіталу, підвищення продуктивності праці та активізацію інвестиційних процесів. Особливого значення набуває підтримка регіонів із нижчим рівнем економічної активності, розвиток інфраструктури та створення сучасних робочих місць.

У межах третього розділу також здійснено прогнозування показників зростання заробітної плати з урахуванням виявлених факторів впливу. Проведені розрахунки дозволили встановити, що за умов поступової стабілізації економічної ситуації, стримування інфляційних процесів та реалізації запропонованих заходів в Україні можливе забезпечення поступового підвищення як номінальної, так і реальної заробітної плати. Водночас доведено, що ефективність реалізації прогнозованих показників значною мірою залежатиме від темпів економічного відновлення держави, рівня інвестиційної активності та результативності державної політики у сфері оплати праці.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що проблема формування та підвищення рівня заробітної плати в

регіонах України має комплексний характер і потребує системного підходу до її вирішення. Забезпечення стабільного зростання доходів населення можливе лише за умов поєднання економічного розвитку, підвищення продуктивності праці, удосконалення державного регулювання ринку праці, підтримки регіонального розвитку та формування ефективної соціальної політики. Саме зменшення регіональної диференціації заробітної плати, підвищення купівельної спроможності населення та створення гідних умов праці повинні стати важливими пріоритетами соціально-економічного розвитку України у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г.І. Економічний аналіз: навч.-метод. Посібник. К.: Знання, 2010. 263 с.
2. Божко В. Дослідження термінологічних відмінностей оплати праці від заробітної плати в наукових працях другої половини ХХ століття. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2016. № 84. С.81–84.
3. Васильчик С.В., Жидяк О.Р., Полянчич Т.М. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 21.12. С.152-157.
4. Вудвуд В.В., Косменко Л.В. Поняття заробітної плати та напрями її оптимізації в сучасних ринкових господарювання. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного університету*. 2017. № 14. С. 125- 130.
5. Гендерний розрив в оплаті праці: як відрізняється середня зарплата жінок і чоловіків в Україні. Аналітичний портал Слово і діло. 10 червня 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/10/infografika/suspilstvo/hendernyj-rozryv-oplati-praczi-yak-vidriznyayetsya-serednya-zarplata-zhinok-cholovikiv-ukrayini> (дата звернення: 23.03.2026).
6. Гетьман О.О. Шаповал В.М. Економіка підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2015. 488 с.
7. Гітіс Т., Підгора Є. Статистичний аналіз рівня заробітної плати у галузі освіти України та оцінювання перспектив щодо його підвищення. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 336(6). С. 225-229. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-35> (дата звернення: 23.03.2026).
8. Голішевська А. Яка середня зарплата в США 2023 та представники яких професій заробляють найменше: суми. Вікна. URL:

<https://vikna.tv/styl-zhyttya/yaka-serednya-zarplata-v-ssha-2023> (дата звернення: 28.03.2026).

9. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
10. Дружиніна В.В., Черноус О.І. Оптимізація фонду заробітної плати на підприємствах в умовах кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №9. С.112–117.
11. Дубовська О.В. Теоретичні засади заробітної плати як соціально-економічної категорії та її специфіка у галузі освіти. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. №1(4). С. 110–116. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.1/110.pdf> (дата звернення: 23.03.2026).
12. Єлісеєва О.К. Теоретико-методологічні аспекти управління стимулюванням персоналу промислових підприємств: монографія. Прага: Октав Принт, 2019. 212 с.
13. Єськова О.Л., Савельєва В.С. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 21(12). С. 152-156.
14. Завіновська Г.Т. Економіка праці: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2016. 300 с.
15. Звягільський Ю.Л. Проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні. *Економіка України*. 2014. № 5. С. 65–74.
16. Злупко С.М. Історія економічної теорії: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2015. 719 с.
17. Ляш О.І., Гринкевич С.С. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч. посіб. К.: Знання, 2015. 476 с.
18. Індекс інфляції (Україна). Мінфін. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl>
19. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

20. Колеснікова О.М., Іващенко А.Г. Сутність оплати праці як економічної категорії для цілей бухгалтерського обліку. *Національний університет біоресурсів та природокористування України*. 2016. С. 8.
21. Колот А. Мінімальна заробітна плата в Україні: функції та проблеми її визначення. *Україна: аспекти праці*. 2015. №1. С.18–20
22. Колот А.М. Оплата праці на підприємстві: організація та удосконалення. К.: Фірма «Праця», 2018. 267 с.
23. Колот А.М., Куликов Г.Т., Поплавська О.М. Дослідження проблем оплати праці: порівняльний аналіз (Україна та країни ЄС): монографія. К.: КНЕУ, 2015. 274 с.
24. Кравченко М.А. Сутність оплати праці як економічної категорії. Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: Збірник наукових праць*. Харків: НТУ «ХПІ», 2019. С. 86-91.
25. Кравчук Л.С., Дзюба Т.А. Характеристика впливаючих факторів на рівень заробітної плати. *Інноваційна економіка*. 2015. № 4. С.110-112.
26. Кудлай В. Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації та диджиталізації: тренди та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 3(88). С. 13–19. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.03 (дата звернення: 28.03.2026).
27. Мартин О.М. Заробітна плата як економічна категорія: соціально-економічні аспекти. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 22.7. С. 232-240.
28. Мельник Т.Г. Теоретичні підходи до системи обліку та аналізу розрахунків з оплати праці. *Управління розвитком*. 2015. № 2(78). С.122.
29. Михайлова Ю.Г. Аналіз динаміки середньої заробітної плати в Україні [Текст]. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць*. Випуск 3. Частина І. Одеса, ОНЕУ. 2017. С. 106 – 113.

30. Панкова Л.І., Камалова-Кутинець О.М. Аналіз тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в умовах економіки війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 6.

31. Папуша Н. Теоретичні аспекти управління оплатою праці на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2014. №7. С. 313–316.

32. Підгорний А.З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: монографія. Одеса: ФОП Гуляєва В. М., 2016. 218 с.

33. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати: постанова Кабінету Міністрів України від 8 лют. 1995 р. № 100. Офіційний вісник України. 1995. № 8. Ст. 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

34. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери : постанова Кабінету Міністрів України від 30 серп. 2002 р. № 1298. Офіційний вісник України. 2002. № 36. Ст. 1697. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

35. Про оплату праці: Закон України від 24 берез. 1995 р. № 108/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. Ст. 121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

36. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 лип. 1999 р. № 966-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. Ст. 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

37. Рудакова С., Щетініна Л., Данилевич Н., Варшава, Д. Цифровізація відносин у сфері зайнятості: світовий досвід та його імплементація в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 6(73). С. 43–

54. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu_2021.06.043 (дата звернення: 28.03.2026).

38. Савченко А.Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини. К.: Центр учбової літератури, 2020. 416 с.

39. Середня зарплата в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/> (дата звернення: 23.03.2026).

40. Середня номінальна заробітна плата по регіонах. URL: <https://data.gov.ua/dataset/646de6ce-cdf8-44f2-b101-f491324f7e03/resource/90b2e2d2-2dc0-498b-8c26-452c05f3d6ff> (дата звернення: 23.03.2026).

41. Трофанюк Р. Проблеми використання трудових ресурсів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-24> (дата звернення: 23.03.2026).

42. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / [М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька]. К. : КНЕУ, 2015. 592 с.

43. Хома І., Воробій Х. Інвестування в Україну під час війни та перспективи інвестиційних процесів у післявоєнний період. *Галицький економічний журнал*. 2024. том 86, № 1. С. 84–89.

44. Шевчук В. Аналіз динаміки рівня заробітної плати в Україні та країнах ЄС як складова дослідження кон'юнктури ринку праці. Економіка і управління: Збірник наукових праць. 2023. № 53. С. 119–127. URL: <https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/92> (дата звернення: 28.03.2026).

45. Шляга О.В., Пархоменко Л.О. Аналіз проблем заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 6. С. 44-52.

46. Штундер І., Шкуропадська Д. Глобальні тенденції в динаміці заробітної плати. *Scientia fructuosa*. 2025. № 160. С. 4–24. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2025\(160\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(160)01) (дата звернення: 28.03.2026).

47. Штундер І., Шкуропадська Д. Детермінанти стійкості ринку праці. *Scientia fructuosa*. 2024. № 4. С. 41–57. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(156\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(156)03) (дата звернення: 28.03.2026).

48. Яценко Л. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (дата звернення: 28.03.2026).

ДОДАТОК А

Система факторів впливу на формування рівня заробітної плати в
регіонах України

Таблиця А.1

Основні фактори впливу на формування рівня заробітної плати в регіонах України

Група факторів	Фактор	Характер впливу
Економічні	Рівень ВВП регіону	Визначає економічний потенціал та можливості формування фонду оплати праці
	Продуктивність праці	Впливає на ефективність використання трудових ресурсів
	Інвестиційна активність	Сприяє створенню нових робочих місць
	Розвиток підприємництва	Забезпечує розширення зайнятості населення
Соціальні	Рівень освіти населення	Визначає професійну конкурентоспроможність працівників
	Рівень безробіття	впливає на співвідношення попиту та пропозиції робочої сили
	Трудова міграція	Зменшує кількість трудових ресурсів у регіоні
Демографічні	Чисельність населення	Впливає на формування трудового потенціалу
	Вікова структура населення	Визначає рівень економічно активного населення
Інституційні	Державна політика у сфері оплати праці	Регулює соціальні стандарти та мінімальну заробітну плату
	Податкова система	Впливає на мотивацію роботодавців до легальної зайнятості
Воєнні	Безпекова ситуація	Впливає на економічну активність та інвестиційну привабливість
	Руйнування інфраструктури	Стримує розвиток виробництва та зайнятості

Джерело: систематизовано автором

ДОДАТОК Б

Напрями удосконалення державної політики оплати праці та зменшення регіональної диференціації в Україні

Таблиця Б.1

Основні напрями удосконалення державної політики у сфері оплати праці

Напрямок державної політики	Основні заходи	Очікуваний результат
Економічне стимулювання	Підтримка підприємництва, залучення інвестицій, розвиток виробництва	Зростання кількості робочих місць та фонду оплати праці
Регіональний розвиток	Підтримка депресивних регіонів, розвиток інфраструктури	Скорочення регіональної диференціації
Соціальна політика	Підвищення мінімальної заробітної плати та соціальних гарантій	Підвищення рівня життя населення
Освітня політика	Розвиток професійної освіти та перекваліфікації	Підвищення конкурентоспроможності працівників
Податкова політика	Стимулювання легальної зайнятості та зменшення тінізації доходів	Зростання офіційної заробітної плати
Інноваційний розвиток	Цифровізація економіки та модернізація виробництва	Підвищення продуктивності праці

Джерело: систематизовано автором

Таблиця Б.2

Основні інструменти зменшення регіональної диференціації заробітної плати

Проблема	Інструмент державного впливу	Очікуваний ефект
Низький рівень економічної активності	Державні програми підтримки бізнесу	Створення нових робочих місць
Високий рівень безробіття	Стимулювання зайнятості населення	Зростання доходів населення
Трудова міграція	Підвищення рівня оплати праці та соціальних гарантій	Збереження трудового потенціалу
Низький рівень інвестицій	Податкові стимули для інвесторів	Розвиток виробництва
Низька продуктивність праці	Модернізація виробництва та цифровізація	Підвищення ефективності праці

Джерело: розроблено автором

ЗГОДА здобувача вищої освіти
Державного університету економіки і технологій про
перевірку кваліфікаційної роботи на прояви
академічного плагіату
та розміщення в Репозитарії Університету

Я, Лавріненко Аліна Сергіївна,

підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Засвідчую, що кваліфікаційна бакалаврська робота на тему:

Оцінювання та аналіз заробітної плати за регіонами України

виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований, що відповідно до «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» зазначена робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ). З умовами такого розміщення ознайомлений.

04.06.2026